№ 62 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 24 ՄԱՐՏԻ

1911
ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 24 ՄԱՐՏԻ № 62

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվ ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Ապրիլի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 8 րուբլի:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ:

Կովկասից դուրս կանվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Փարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԼԱՒ ՊԱՊԻՐՈՍ ԾԽՈՂՆԵՐԻՆ
„ԿՈՄԷՏԱ“ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ Է
ՀԱԼԼԷՅ 25 ՀԱՏԸ 15 ԿՈՊ.
ՌՕՍԿՕՇ 25 ՀԱՏԸ 10 ԿՈՊ.
ԷԽՕ 20 ՀԱՏԸ 5 ԿՈՊ.
273. 1—1

Վաղը, ուրբաթ, մարտի 25-ին
ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ
ԿԸ ԿԱՅԱՆԱՅ
ՀԱՄԵՐԳ
ՅՕԳՈՒՏ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՉՈՒՆԵՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ,
բարեհաճ մասնակցութեամբ տ. տ. Ե. Դ. Աֆրիկեանի, Ա. Փ. Բալբաշեվսկայայի, Լ. Ի. Գոմանի (դաշնամուր), Վ. Ե. Մամուլեանի, պ. պ. Ա. Ա. Դոմբրովսկիի (ջութակ), Բ. Ա. Դբրօզլավի (վիօլոնչել), Ս. Քափանակեանի և Ն. Ա. Սօկօլովի:
Տոմսակները կարելի է ստանալ դպրոցի հոգաբարձ. խորհրդի նախագահ Ա. Ն. Միլօվից, իսկ երեկոյթի օրը՝ ժողովարանի մուտքի մօտ:
Սկիզբը երեկոյեան ժամը $8^{1}/_{2}$-ին: (տ.օ.) տռ. 274. 2—1

Հայուհեաց Որբախնամ Ընկ. Վարչութիւնը խնդրում է Ընկերութեան անդամներին շնորհ բերել կիրակի, մարտի 27-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ,
որ կայանալու է Հայուհեաց Բարեգործական Ընկ. կացարանում, ԳԱՆՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂ. № 19.
Պարապման առարկաներն են.
1) Վարչութեան գործունէութեան հաշիւը: 2) 1910 թ. ելևմտից հաշիւը: 3) 1911 Դ. նախահաշիւը: 4) Ընտրութիւն վարչութեան և վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամների՝ ի տեղի դուրս գնացածների:
(հ. շ.) տռ. 272. 2—1

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Հայ Ուսուցչական Միութիւնը Թիֆլիսում մի գեղեցիկ միտք է յղացել: Նա ծրագրել է կազմել ամարային մանկավարժական դասընթացքներ հայ դպրոցական ուսուցիչների համար և այդպիսով լրացնել այն պակասը, որ ունեն մեր ուսուցիչները իրանց մասնագիտութեան վերաբերութեամբ:

Աւելի քան ժամանակին է մի այդպիսի ծրագիր և, անկասկած, նա կարող է արդիւնաւոր հետեւանքներ տալ մեր դպրոցական գործի համար:

Մեր ուսուցիչների մեծագոյն մասը ունեցել յարմարութիւն և հնարաւորութիւն չէ ունեցել ուսումնասիրելու մանկավարժութեան վերաբերեալ բոլոր գիտութիւնները, իսկ կեանքը նրան հրաւիրել է գործելու դպրոցական ասպարէզում: Եւ նա գործում է ոչ այն պատրաստութեամբ, որպիսին անհրաժեշտ է առաջ տանելու ձեռնհաս կերպով ստանձնած պատասխանատու պարտաւորութիւնը:

Անտարակոյս, ուսուցիչ մարդը ուրախ կը լինէր լրացնել այն բացը, որ գոյութիւն ունի իր մանկավարժական պատրաստութեան մէջ, եթէ ստեղծվէին բարենպաստ պայմաններ այդ նպատակին հասնելու համար:

Սովորական դպրոցական պարապմունքների շրջանում ուսուցիչը անկարող է իրագործել իր տենչը և լսել լրացուցիչ դասընթացքներ: Ամենաշատը, որ կարող է նա անել, դա կը լինի մանկավարժական աշխատութիւններ կարդալը, մանկավարժական մամուլին հետեւելը:

Ուրիշ բան է ամարային արձակուրդների շրջանը, երբ ուսուցիչը բոլորովին ազատ է հերթական պարապմունքներից և կարող է ըստ իր ցանկութեան կարգադրել իր ժամանակը: Այդտեղ նա կատարեալ հնարաւորութիւն ունի ամբողջ շաբաթներ և ամիսներ նուիրվել իր ցանկացած ուսումնասիրութիւններին:

Եւ ահա Ուսուցչական Միութիւնը նպատակայարմար է գտել օգտակարագոյն եղանակով շահագործել այդ ազատ ժամանակը և զբաղեցնել ուսուցիչներին լրացուցիչ մանկավարժական ուսման գիտելիքներ աւանդելով:

Սակայն հարց է ծագում, թէ արդեօք կարող կը լինի Ուսուցչական Միութիւնը իր այդ բարի նպատակը իրականացնել անմիջապէս:

Անշուշտ, դա կախված կը լինի այն դրամական միջոցներից, որ նա կունենայ իր տրամադրութեան տակ:

Եթէ նա կարող կը լինի հէնց այժմ ձեռք բերել բաւականաչափ գումար, ապա հնարաւորութիւն կունենայ բանալ ամարային մանկավարժական դասընթացքները հէնց այս ամառ՝ սկսած յունիսի կէսից մինչև օգոստոսի կէսը, մօտ երկու ամիս ժամանակամիջոցում:

Իսկ եթէ նա անկարող կը լինի հայթայթել անհրաժեշտ գումարը, այն ժամանակ նա ստիպված կը լինի յետաձգել իր գեղեցիկ ծրագրի իրագործութիւնը առնուազը մի տարով:

Եւ, անկասկած, շատ անախորժ մի բան կը լինի այդպիսի յետաձգումը:

Մեր հասարակութիւնը, որ ոգևորված րոպէներում սիրում է շատ անգամ հաւաստիացնել բոլորին, որ նա մեծ նշանակութիւն է տալիս իր դպրոցական գործի առաջադիմութեանը և իր մանկավարժական մարմնի բարելաւմանը, պարտաւոր է ամեն միջոց գործ դնել նպաստելու գեղեցիկ գիտաւորութեան իրականացմանը կեանքի մէջ:

Գուցէ Կովկասեան Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնը, որը ներկայումս միջոցներ է որոնում բարի գործերով յաւերժացնելու իր յօբելեանը, օգտվի յարմար դէպքից և այն բազմաթիւ եղանակներից, որոնցով նա մտադիր է պսակել իր երեսնամեայ գործունէութիւնը, իրականացնի նաև ամարային մանկավարժական դասընթացքների բացման առաջին փորձը, որի համար չեն պահանջվում տասնեակ հազարներ և բաւական է առաջին տարին մի համեմատաբար համեստ գումար գործադրել:

Եթէ Բարեգործական Ընկերութիւնը որևէ պատճառով անկարող լինի աջակից հանդիսանալ այդ գործում, ցանկալի է, որ ուրիշ հաստատութիւններ և մասնաւոր անձեր նպաստէին իրականացնելու ժամանակաւոր մանկավարժական դասընթացքների կազմակերպութիւնը.

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Սեփական հեռագիր)

Մոսկվա, 22 մարտի

Պետական Դումայի նախագահ ընտրվեց Եկատերինօսլավի պատգամաւոր Րոդզեանկօ: Դումայի օպպօզիցիան բացասաբար է վերաբերվում:

Էմ. քահ. Նազարեանց

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

21 մարտի

Պետերբուրգ.—Երկրորդ օրն է մեծ քանակութեամբ ձիւն է գալիս: Երթեւեկութիւնը քաղաքում դժուարացել է: Տեղ-տեղ էլեքտրաքարշը չէ գործում:

Բուտուրլինի գործի առիթով դատապարտվածների վճռաբեկ բողոքագիրը սենատում կը քննվի ապրիլի 22-ին:

Սենատն անհետեւանք թողեց Թիֆլիսի դատաստանական պալատի բողոքագիրը Գանձակի նահանգի դպրոցների վերատեսչի գործի առիթով:

«Россія»-ն հաղորդում է, որ, հակառակ լրագրական տեղեկութիւնների, քաղաքացիական իշխանութիւնները ոչ մի մասնակցութիւն չունեն միջամտել Իլիօդոր աբեղայի գործի մէջ, որ ամբողջովին ենթարկվում է եկեղեցական իշխանութեան:

Փարիզ.—Կառավարութիւնը հեռագիր ստացաւ Տանժերից, որի մէջ յիշատակված է այն լուրը՝ թէ Ֆէզը ընկել է ապստամբ ցեղերի ձեռքը: Այդ լուրը պաշտօնապէս դեռ չէ հաստատվում:

Երեկոյեան տեղի ունեցաւ մինիստրների խորհրդակցութիւնը մարոկկեան գործերի մասին Բերլինում պաշտօնավարող ֆրանսիական դեսպան Կամբօնի մասնակցութեամբ: Կառավարութիւնը վճիռ չը կայացրեց ճշգրիտ տեղեկութիւնների բացակայութեան պատճառով:

Սէն-Նազէրում, Բրէստում և Բուլոնում գործադուլ արին նաւակառուցման բանւորները:

Ապրիլի 2-ին Ֆալիէրը մեկնում է Տունիս: Իտալական կառավարութիւնը պատերազմական նաւեր է ուղարկում նախագահին ողջունելու համար:

Լոնդոն.—Բէյտէրը հերքում է այն լուրերը, որ իբր թէ Մեծ-Բրիտանիան առաջարկութիւն է արել Բաղդադ-Պարսից ծոց երկաթուղու կառուցման մէջ պետութիւնների ունենալիք մասնակցութեան չափերի մասին:

Լորդերի պալատ: Րօբէրտս առաջարկեց այս բանաձևը. «Պալատը, ի նկատի ունենալով Եւրոպայում տեղի ունեցած ռազմական յարաբերութիւնների փոփոխութիւնը, անհրաժեշտ է պետութեան պաշտպանութեան վերաբերմամբ կառավարութեան գործադրած զինուորական ձեռնարկութիւնների պակասաւորութիւնից»: Րօբէրտսի ասելով, Մեծ Բրիտանիան բաւականաչափ զօրք չունի հայրենիքը պաշտպանելու համար և այնպիսի զօրք, որ ընդունակ լինի պաշտպանելու բրիտանական շահերը արտասահմանում: Բրիտանիան պէտք է պատրաստէ պատերազմի դէպքում 150,000-անոց զօրաբանակ»: Հաթաօրը խիստ քննադատում է տէրրիտօրիալ զօրքը:

Զինուորական մինիստր Խօլդէնը պատասխանեց. «Ինչ տեսակի էլ փոփոխութիւններ որ կատարվէն Եւրոպայում, դեռ մնում են ծովային տարածութիւններ Մեծ-Բրիտանիայի և հնարաւոր թշնամու միջև: Արշաւանքը դժուարին է, քանի Անգլիան տիրապետող է Հիւսիսային ծովում»: Խօլդէնը խօսեց մշտական զինուորական ծառայութեան դէմ. Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի հետ պատերազմելու վտանգը երկար սերունդների ժամանակ չէ եղել այնքան քիչ հաւանական, ինչպէս այժմ. բոլոր երկրների ազգաբնակութիւնը պահանջում է պակասեցնել սպառազինման ծանրութիւնը. ներկայ ժամանակը յարմար րօպէ չէ հանդիսանում Մեծ-Բրիտանիայի ռազմի ուժերը ուժեղացնելու համար:

Հռոմ.—Թագաւորական զոյգի ներկայութեամբ բացվեց միջազգային եռաժշտական կօնգրէսը:

Բերլին.—Րէյխստագը ընդունեց բիւջէն: Նստաշրջանը յետաձգվեց մինչև ապրիլի 22-ը:

Կօլէնհագէն.—Այսօր 11,500 քարտաշների և հիւսների լօկաուտն է:

Կօլէնհագէն.—Լօկաուտի ենթարկվեցին 14,000 քարտաշ, հիւսն, թիթեղներ շինող բանւորներ:

Վաշինգտօն.—Սկսվեց կօնգրէսի արտակարգ նստաշրջանը:

Մէկսիկա.—Փոխ-նախագահ Կօրրալ անորոշ ժամանակով արձակուրդ խնդրեց Եւրոպա գնալու: Ենթադրում են, որ նոա մեկնելը կը նպաստէ երկրի հանգստութեան:

Տօկիօ.—Պրեմիէր Կատցուրան մեկնում է Օսակի՝ սեղանաւորների ժողովին մասնակցելու և ճառ է արտասանելու առաջիկայ երկաթուղային փոխառութեան մասին:

Այսօր ստորագրվեց անգլո-եապօնական առևտրական պայմանագիրը:

Մուկդէն.—Սիլիանի գեներալ-նահանգապետը բացեց հակաժանտախտային կօնֆերէնցիան իշխան խնամակալի նամակի ընթերցմամբ: Պատասխանեց պրօֆ. Զաբօլօտնին: Բացմանը ներկայ էին 60 պատգամաւորներ և արտասահմանեան հիւպատոսներ Ռուսաստանի, Միացեալ-Նահանգների, Աւստրիայի, Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Անգլիայի, Իտալիայի, Եապօնիայի, Չինաստանի կողմից: Նաև մասնակցում են 30 բժիշկներ, որոնցից հինգը ռուսներ են:

Պաշտօնական լեզուներ ճանաչվեցին անգլիերէնը, ֆրանսերէնը, գերմաներէնը և չինարէնը:

(Լրագիրներից)

Մարտի 19-ին կայացաւ Պետերբուրգում հոկտեմբերեանների ֆրակցիայի նիստը Ա. Գուչկովի նախագահութեամբ: Քննվեց Դումայի նախագահի թեկնածութեան հարցը:

Ֆրակցիան դիմեց Գուչկովին խնդրելով յետ վերցնել հրաժարականը, սակայն նա կտրական կերպով հրաժարվեց:

Այն ժամանակ հարց դրվեց, թէ արժէ, արդեօք, որ հոկտեմբերեաններն իրանց թեկնածու առաջարկեն նախագահի պաշտօնի համար:

Ձայների $^{5}/_{6}$ առաւելութեամբ ֆրակցիան որոշեց, որ հէնց ներկայ քաղաքական րօպէին հոկտեմբերեանները պէտք է չը գիջեն ոչ ոքի՝ նախագահի աթոռը:

Ապա ֆրակցիան որոշեց իբրև նախագահ Պետական Դումայում առաջ մղել պրօֆ. Մ. Ալէքսէենկօյի թեկնածութիւնը:

Ինչպէս հաղորդում են, վերջինս արդէն տուել է իր սկզբունքային համաձայնութիւնը:

Թէ որ աստիճան տիրում է այն կարծիքը, թէ շուտով Պետական Դուման կարձակվի, վկայում է հետևեալ, ըստ երևոյթին չնչին, փաստը: Պետերբուրգի փոխադարձ վարկի ընկերութիւնը, որ մինչև օրս անարգել որոշ վարձատրութիւն էր տալիս Դումայի պատգամաւորներին ամսից առաջ, ստանալով իր տուած փողը Դումայի գանձապահից, այժմ այլևս չէ տալիս պատգամաւորների ռոճիկները, որովհետև յայտնի չէ, թէ գոյութիւն կունենայ, արդեօք, Դուման մի ամիս:

Մի քանի օր նրանից յետոյ, երբ Պետական Դումայի երկրորդ բաժինը որոշեց անհետեւանք թողնել Ստոլիպինի առաջադրութիւնը՝ Դումայի անդամ Չխէիձէին անդամութիւնից զրկելու մասին, Դուման ստացաւ Թիֆլիսի նահանգապետի ուղարկած պատճէնները այն բոլոր փաստաթղթերից և վաւերագրերից, որոնք վերաբերում են Դումայի անդամ Չխէիձէի ընտրութեանը: Այնպէս որ, այժմ գուցէ և Չխէիձէի գործը նորից վերաքննվի:

Ծովային մինիստրի պաշտօնի համար, հրաժարված Վօեվօդսկիի փոխարէն, տալիս են չորս հաւանական թեկնածուների անունները—մինիստրի օգնական փոխ-ծովակալ Գրիգօրեէվիչի, փոխ-ծովակալ Էբէրգարդտի, փոխ-ծովակալ ֆօն-Էսսէնի և իշխան Լիվէնի: Այս օրերս սպասվում է պաշտօնական նշանակում:

Փարիզ.—Պալատի քրէական յանձնաժողովը առաջարկում է սահմանել 5-ամեայ բանտարկութիւն այն սուտենօրների համար, որոնք երևան են հանվում զէնքերի գործածութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

21 մարտի

Կ. Պօլիս. — Օկչիլար կայարանում, Սալօնիկի գծի վրա, հրոսակախմբերը կռուեցին ժանդարմների հետ. ռուսի զոհեր չեղան:

Եկաւ աւստրիական «Նպատն» յածանաւը ծովակալ Կունատիի հետ:

Կօրֆու. — Գերմանական կրօնպրինցը և կինը «Հօհէնցօլէրն» զբօսանաւով մեկնեցին Բրինդիզի:

Թաւրիզ.—Կատարվում է այն 700 սարվազների և 200 ձիաւորների զօրագիտումը, որոնց ժողովել է գեներալ-նահանգապետը: Գիւղացիները զինուորի զգեստներով թողնում են խղճուկ տպաւորութիւն:

Եկաւ Ամանուլա-Միրզան, որ նշանակվել է Ատրպատականի զօրքերի հրամանատար:

(Լրագիրներից)

Ինչպէս պնդում են, թիւրքաց կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաստատել է, որ ալբանացի փախստականների թւում կան 250 չեռնօգորեցի զինուորներ: Գուցէ բարդութիւններ սկսվեն Թիւրքիայի և Չեռնօգորիայի միջև:

Կ. Պօլիս.—Ալբանիայից ստացված տեղեկութիւնները անհանգստութիւն են պատճառում: Անատօլիայի ըէդիֆները ուղարկված են Ալբանիա:

Ապստամբները ոչնչացրին Խումի (Ալբանիա) զօրաբանակը ամբողջովին, որը մեծ անհանգստութիւն է առաջ բերել:

Չեռնօգորիայի մինիստրական խորհուրդը Ցետինէում հաղորդեց պետութիւնների ներկայացուցիչներին, որ ինքը վճռել է պահպանել ամենախիստ չէզոքութիւն ապստամբ ալբանացիների նկատմամբ, թէև կասկած կայ, որ դժուար կը լինի զսպել Չեռնօգօրիայի սահմանագլխի վրա ապրող ցեղերին:

Ալբանիայում բռնկած ապստամբութիւնը մեծ անհանգստութիւն է առաջացրել քաղաքական կեանքում:

Նա ներկայանում է Եւրոպայի խաղաղութեանը սպառնացող մի երևոյթ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԳԱՂԹՈՂ ՄԻ ԽՈՒՄԲ ՇԻՐԱԿՑԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԵՒ ԴԻՄՈՒՄՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Նոր ստացայ Ամերիկա գնացող շիրակցի մի բարեկամիցս հետեւեալ նամակը, որ անփոփոխ արտագրում եմ:

«Լսում էինք, որ Ամերիկա գնացողները մեծ-մեծ փողեր են ուղարկում: Սիրտներս պատռվեց, աչքներս չռեցինք դէպի Ամերիկա.

էլ աջ ու ձախ մտիկ չարինք, ծախեցինք եզ, կով, տնային մթերքներ, որ ամենագլխաւորն է՝ վարելահողերը և ճանապարհ ընկանք, սև ու մութ ճանապարհով գնացինք հա գնացինք, մինչև որ հասանք սահմանը, Գերմանիայի Օտլօջին կայարանը։

«Դեռ վագոնից չէինք իջել, ահա մեզ շրջապատեցին մի խումբ մարդիկ՝ խառն ժանդարմներով. խօսեցին մեզ հետ անհասկանալի բառերով. «քօմ, քօմ, քօմ...», մինչև որ հասանք մի շինութեան. ներս արին մեզ։ Երեկոյ էր։

«Երբ լուսացաւ, թարգմանի միջոցով մեզ ասացին, որ բժիշկը պիտի քննի ձեզ. մենք համաձայնվեցինք. բժիշկը եկաւ, մեզ բոլորիս առողջ հանեց։ Մեզանից ագենտը պահանջեց 92 րուբլի ծովային ճանապարհի ծախս. մենք չը համաձայնվեցինք. 2 օր բանակռիւ էր մեր և ագենտի միջև, բայց ի զուր. մենք փորձ արինք գնալ Բրեմէն, դռները փակեցին։ Ուզեցինք դիմել հիւպատոսին, բայց դարձեալ ի զուր։ Վերջապէս ճարակտուր մնացինք, կատարեցինք իրանց պահանջը, տուինք 92 րուբլի, Օտլօջինից երկու օր ու գիշերում հասանք Բրեմէն։ Էլի նոյն պատկերը. 10 անգամ աւելի նեղութիւն քաշեցինք. սկզբում շատ նեղեցին մեզ, ուզում էին ուղարկել Հարաւային-Ամերիկա, իսկ մենք կազմակերպական հոգով միացանք.—չենք գնայ,—եղաւ մեր վերջին խօսքը։ Դիրեկտորը ասաց. «Որ չէք գնայ, գնացէք ձեր ուզած տեղը. բայց նորից պիտի տաք 125 րուբլի 30 կոպ., ձեռքներիդ պիտի ունենաք 50 րուբլի։

«Համաձայնվեցինք, այս առաջարկով՝ որ բաժանվենք խմբերի 7-ից և 10-ից բաղկացած. մի-մի երկու-երկու մարդ ուղարկեցինք մեր ծանօթներին մեզ օգնելու. դեռ այդ մասին մտածում էինք, երբ անագին բազմութիւն յետ եկաւ Ամերիկայից։

«Վերադարձողները մեզ պատմեցին, որ Ամերիկայի մուտքը փակված է։ Եւ իրաւ որ՝ օրվայ լրագիրները լիքն էին տեղեկութիւններով, թէ 14,000 անգօր մարդիկ էին յետ գալիս. թէ խակապէս՝ մի քանի օրվայ ընթացքում Բրեմէնի փողոցները լցվեցին խառն ի խուռն ազգերով։

«Բոլորի աչքերից կախվեցին արտասուքի կաթիլներ։ Երկնքի և երկրի մէջ կախված մնացինք. կարծես մեզ անիծած լինէր մեր պառաւ տատը, թէ «ջահնամը գնաք». և խակապէս ջահնամ էր մեզ համար։ Ստիպված եղանք յետ դառնալու, քանի դեռ երկու գլխով չէինք թաղվել։ Մեր մէջ եղան մեր Տաջօյի նման գլուխը կորած մարդիկ, որոնք գնացին Հարաւային Ամերիկա։ «Յետ դառանք, իջանք Վարշավա, տեսանք մեր դրացի արթիկցիներին. մեզ տեսան՝ ետ դառան։ Ափսոս, որ խեղճ Կօնօյին կորցրինք Վարշավայում. դառանք, փառք Աստուծոյ, Կիէվում...

«Ես էլ ետ դառնողներից եմ։ Պարնի գիւղ, 10 փետրվարի 1911 թ.»։

Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, Պարնի գիւղացիների խումբը հասել է մինչև Գերմանիայի Բրեմէն քաղաքը, այնտեղ տեսնելով ու լսելով, որ Ամերիկայի մուտքը փակ է, խոհեմութեամբ վերադարձել է։ Իսկ արթիկցիների խումբը հասել է մինչև Վարշավա, ուր հանդիպելով Պարնի գիւղացիներին՝ նրանց հետ վերադարձել է։ Մի երախտաւոր՝ արթիկցի Տաջօն՝ և մի քանի ուրիշները ուղևորվել են Հարաւային Ամերիկա։

Երևակայեցէք, ընթերցող, թէ ինչպիսի դրութեան մէջ կը լինեն Պարնի գիւղացի և արթիկցի այդ դժբաղդ ճանապարհորդները, որոնք իրանց ունեցած չունեցածը, լծկան եզները, կթան կովերը, վարելահողերը, բոլոր գործիքները ծախել, դրամի էին վերածել, որպէսզի գնան Ամերիկա, ազատ շունչ քաշեն և շատ, «մեծ-մեծ փողեր ուղարկեն»։

Հրաւիրում ենք բարեգործ. և գիւղատնտ. ընկերութիւնների ուշադրութիւնը՝ օգնութիւն հասցնելու այդ դժբաղդներին, միջոց տալու նրանց նորից տէր դառնալու իրանց եզներին, կովերին, գործիքներին, վարելահողերին։ Շուտով կը գայ գարունը և կը սկսուին երկրագործական աշխատանքները, մինչդեռ նրանք չունեն ոչ մի գործիք, չունեն եզ, չունեն հող, որպէսզի երկրի գործելուց առաջիկայ տարի հաց ունենան։

Հրաւիրում ենք մասնաւոր անհատների գթասիրտ ուշադրութիւնը, խնդրում ենք նրանց ներել այն մեծ սխալը, որ արել են Պարնի գիւղի և Արթիկի մի խումբ գիւղացիներ։ Այդ նրանց մեղքը չէ։ Նրանք սխալվել, գայթակղվել են։ Մենք բոլորս էլ կը գայթակղվէինք, եթէ լինէինք սակաւահող շիրակցիներ, եթէ ոչինչ չունենայինք պետական հարկը տալու, եթէ ոչնչով չը կարողանայինք բաւարարել մեր ընտանիքի պէտքերը, եթէ ալիր չունենայինք հացի համար. այդ ժամանակ եթէ մէկը մեր ականջին ասէր, թէ Ամերիկայում փողը ցանած է, որ այնտեղ գնացողները «մեծ-մեծ փողեր են ուղարկում», որ փողը այնտեղ «խուզիկ է», մենք նոյնպէս կը գայթակղվէինք, նոյնպէս կը ծախէինք ամեն ինչ և ճանապարհ կընկնէինք Ամերիկայի «խուզիկը» պէս առատ փողը քաղելու և հայրենիք կը վերադառնայինք։ Նրանք սխալվել են, բայց յանցանք չեն գործել, և մեր պարտականութիւնն է նրանց եղբայրաբար օգնել, վերադարձնել նրանց կորցրածը և ցոյց տալ սխալը, բացատրել, հասկացնել։

Այդպիսով կարելի կը լինի հայ գիւղի խոշոր ցաւերից մէկը բժշկել, որ կը նպաստէ և միւս ցաւերի բուժմանը։

Օգնեցէք դժբաղդ ճանապարհորդներին այս գարնանը ցանքս անելու։

Գ. Տ.-Ռուբինեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մի խուժդուժ սպանութիւն

Շուշի, 19 մարտի

Այս օրերումս Խանքենդում կատարվեց մի ծանր եղեռնագործութիւն։ Իր սենեակում սպանվել է շուշեցի Ներսէս Իւզբաշեանը, որ ժողովրդին յայտնի էր Իւզբաշեանց Ներսէս անունով։ Չարագործները, ըստ երևոյթին, երկու հոգի են եղել և դաշոյնի ծանր և անտանելի հարուածներով ջախջախել են հանգուցեալի գլուխը։ Տարել են միայն նրա դրամական մասը. միւս իրերին ամենևին ձեռք չեն տուել։ Սպանութեան յետոյ ոճրագործները կողպեքով փակել են նրա խանութը և հեռացել։ Սպանութիւնը այնպէս կանխամտածված և ծրագրված է կատարվել, որ ոչ ոքի վրա կասկած չէ ընկնում։ Ոստիկանութեան խառնուած քննութիւնը և բռնած ընթացքը ոչ մի հետեւանքի չը հասաւ, և ոճրագործները մնացին ծածկված։

Հանգուցեալը 60 տարեկան, ամուրի և մի վերին աստիճանի համեստ մարդ էր և քաղցրաւենիների խանութ ունէր Խանքենդում։ Այդ սպանութիւնը սաստիկ յուզել է տեղական բոլոր ժողովրդին։ Թաղումը կատարվել է անագին բազմութեամբ և ողբ ու կոծով։ Միւս օրը կանանց գալը այցելել է նրա գերեզմանը և արտասուքով ցօղել նրա թարմ հողակոյտը։ Հանգուցեալը սիրելի էր բոլոր ժողովրդին։

*

Մի անցանկալի փոփոխութիւն

Ագուլիս, 5 փետրվարի

Օրէնքի գծված շաւղից հեռանալը, անհատական կրքեր առաջ տանելը, ընդհանուր հասարակական գործերը զանազան քմահաճոյքների ասպարէզ դարձնելը քանի գնում՝ մեր իրականութեան մէջ առաջադիմում, արմատականում է, փոխանակ արմատախիլ լինելու, կամաց-կամաց ոչնչանալու, տեղի տալու։

Գործակալութիւնը, հոգևոր գործերի այդ ստորին պաշտօնը, այնքան էլ պատասխանատու և կարևոր չէ թւում մեզ, բայց էապէս այդպէս չէ նա, որովհետև հասարակական հոգևոր գործերի անմիջական քննողը, իշխանաւորը գործակալը լինելով, նա աւելի մեծ և կարևոր պաշտօն է և այդ պաշտօնեան պիտի կարող, բարեխիղճ և, որ աւելի կարևոր է, գործունեայ անհատ լինի և որի պաշտօնով էլ հանգուցեալ Կաթողիկոսի որոշումով այդ պաշտօնեաներին ինքը ժողովուրդը պիտի ընտրէ, որ գիտենայ, թէ իր գործերի և մանաւանդ դպրոցների բարելավման վրա մտածողը ով է. և խօսք չը կայ, որ ժողովուրդը միմիայն լաւերին կը տայ իր քուէն։

Եւ խակապէս՝ վերջին երկու տարիներում ամեն տեղ էլ այդպէս է լինում, բայց մեր Գողթնեաց շրջանը բացառութիւն է կազմում. մարդ զարմանում է, թէ ինչու։

Վերջերս Հին-Նախիջևանի հոգևոր կառավարութեան որոշումով հին գործակալի տեղ նորն է նշանակվել, և մինչև օրս ոչ միայն ժողովուրդը, այլ և շատ քահանաներ չը գիտեն այդ փոփոխումը։

Ի՞նչ քմահաճոյք է այդ, որ Վեհի՝ ժողովրդին տուած իրաւունքները ըստ իրանց հաճոյքի խլել են ցանկանում։ Ցանկալի էր, որ հոգևոր բարձր իշխանութիւնը ուշադրութիւն դարձնէր այս հարցի վրա։ Եթէ իւրաքանչիւրս մեր ցանկութիւնները իրագործել ցանկանանք, ինչ դուրս կը գայ. և չէ որ չը կատարելով մեր կաթողիկոսի հրամանը, մենք անարգում ենք կաթողիկոսական աթոռը։

Հեռու քմահաճոյքները. պէտք է ուշադրութիւն դարձնել։

Ա.

Խոստանալի(?) արժանի(?) ձեռնարկ

Ղափան, 21 մարտի

1903 թւից Բագւում կազմակերպվել էր մի գիւղատնտեսական և անասնապահական ընկերութիւն «Մասիս» անունով՝ զուտ Սևաքար գիւղացիներից, նպատակ ունենալով բարւոքել գիւղացոց օր ըստ օրէ վատացող դրութիւնը։ Առաջին մի երեք-չորս տարին ցոյց տուեց, որ անհրաժեշտ է նաև հրաւիրել մասնակցելու հարևան հայ գիւղացիներին։ Այսօրվանից արդէն այդ ընկերութիւնը անցած է գործի. ունենալով մի գումար, բաց է թողնում 3,000 րուբլի Սևաքար գիւղում մի խանութ բանալու, որտեղ պէտք է գիւղացիները կարողանան գնել իրանց առաջին անհրաժեշտ պիտոյքները ամենաէժան գնով։

Ցանկալի էր, որ ինչպէս սևաքարցիները, նոյնպէս և բոլոր շրջակայ հայ գիւղացիները շտապէին մասնակցել այդ ընկերութեան։

Վ. Ա.

ՄԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Քերքի(?) հայ գաղութն ունի 50-ից աւելի ընտանիքաւոր տուն, բայց չունի աղօթատուն կամ քահանայ։ Տարին երկու անգամ նրան այցելում է Զարջոլի(?) քահանան։ Մահվան դէպքում ննջեցեալներին թաղում է ռուս(?) քահանան։

Գաղութն ուզում է ունենալ սեփական քահանայ, իսկ Զարջոլի քահանան յայտնել է՝ «երբ մի տեղ չը կայ եկեղեցի, այնտեղ քահանան չունի իրաւունք եկեղեցու ծէսեր կատարելու»։

Ես չը գիտեմ, թէ Քերքի այցելող քահանան որտեղից է առել օրէնքի այդ յօդուածը. բայց գիտեմ, որ ամեն քահանայ իրաւունք ունի կատարելու եկեղեցական ծէսեր, ու հէնց միայն այս ծիսական մասն է խակապէս, որ բաժին ու ժառանգութիւն է մնացել ժամանակակից քահանաներիս ստուար մեծամասնութեանը։ Քրիստոնէութեան հարցումն էլ գլխաւորը ոչ թէ եկեղեցին է իր շէնքով, այլ քահանան՝ իր աւետարանով ու ծէսեր կատարելու անկապտելի իրաւունքով։

Վերջապէս, չէ կարելի պնդել, թէ ամեն ծէս մենք կատարում ենք եկեղեցում։ Մեր ցանկութեամբ (և ինչեր չենք անում նրա ցանկութեամբ...) երեխային մկրտում ենք և՛ տանը, հիւանդին հաղորդում ենք տանը, ցանկացողին պսակում ենք և՛ տանը (աւելի՝ Թիւրքիայում)։

Խօսք չը կայ, աւելի լաւ կը լինէր, եթէ Քերքին այնքան մօտ լինէր Զարջօլին, որ վերջինի քահանան հնարաւորութիւն ունենար այցելել նրան՝ տարին գոնէ 5—6 անգամ։ Բայց, երբ այդ անկարելի է, գաղութն ինչո՞ւ պէտք է ստիպված լինի՝ թաղել տալ իր մեռելները ոչ-հայ քահանայի ձեռքով։

Երկուսից մէկը. կամ Զարջօլի քահանան պէտք է կարողանայ այցելել Քերքի՝ տարին 5—6 անգամ, կամ Քերքիի գաղութը պէտք է ունենայ սեփական քահանայ։

Է. Ք. Ն.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ

Նոր-Բայազէտ, 17 մարտի

Տեղական ժողովրդի տնտեսական վիճակը այն աստիճան այլայլված է, նրա նիւթական դրութիւնը այն աստիճան դժնդակ, որ ոչ ոք իր ներկայ կեանքից գոհ չէ՝ թէ ապրուստի և թէ այլ պայմանների նկատմամբ։ Ժողովրդի մի որոշ դասակարգ, որը դեռևս տարիներ առաջ բաւարար էր գտնում իր անտեսութիւնը և մի կերպ իր գլուխն էր պահում առանց մէկին իր ձեռքը մեկնելու, այս տարի նոյն այդ դասակարգը բոլորովին դժգոհ է իր վիճակից։

Մի խօսքով դժգոհութիւնը ընդհանուր է. թէ հողագործ, թէ արհեստաւոր, թէ վաճառական և թէ այլ զանազան դիրքի ու պարապմունքի տէր մարդիկ իրանց կեանքը և կենցաղավարութիւնը բաւարար դրութեան մէջ չեն գտնում... Արհեստաւորը դժգոհ է, որ իր ձեռքի արտադրութիւնը չէ սպառվում, փող չէ հանում. հողագործը դժգոհ է, որ իր դժուարին պարապմունքը չէ արդարացնում իր յոյսերը և իր ընտանիքի տարվայ ուտեստի պաշարը չէ տալիս (դեռ չենք խօսում ծախելու և արտահանութեան մասին). վաճառականը գոհ չէ, քանի որ նրա ապրանքը փտելով իր խանութի դարակներում կարգին չէ ծախվում, փողի չէ վերածվում. վաշխառուն դժգոհ է, որ իր փողերը, պարտիկները չեն գանձվում, տակոսները կորչում են. քահանան դժգոհում է, որովհետև իր ծխականները լաւ չեն վարձատրում և, ըստ նախկին սովորութեան, չեն համակրում իրան. պաշտօնեան գոհ չէ, քանի որ իր ռոճիկը չէ բաւականացնում իրան (կեանքի թանգութեան և շռայլութեան դէպքերում) և այլն և այլն։ Հարճ՝ ոչ ոք իր ապրուստի մասին շնորհակալ չէ և ոչ ոք իր կառավարութեան վերաբերմամբ՝ բաւական...

Ինչից է առաջացել խակապէս այդ ընդհանուր դժգոհութիւնը, այդ լքումը մեր գաւառական ժողովրդի մէջ կամ ինչն է առանձնապէս այդ հանգամանքների բուն պատճառը, որ նոյնիսկ ամենապահովված մարդն անգամ այս տարի մի անելանելի դրութեան մէջ, մի տարօրինակ տպաւորութեան տակ է գտնվում...

Ասենք, իրաւ է, հողագործութիւնը տրտնջալու տեղիք է տուել մեր երկրագործ տարրին, որ իր ցանքերը լաւ արդիւնք չեն տուել և նա աղքատացել է. արհեստաւորը՝ նոյնպէս, քանի որ բացի տեղական միջավայրից նա ուրիշ արդիւնաբերական ասպարէզ չունի իր ձեռակերտը սպառելու համար։ Առևտրա-արդիւնաբերութիւնը դարձեալ մեղանում իր սաղմի մէջ է մնում ընդհանրապէս։ Բայց այդ հանգամանքները ի բնէ կային, կան նաև այժմ և կը լինեն գուցէ ապագայում, եթէ արմատական կերպով չը փոխվեն մեր երկրի արդիւնաբերական և երկրագործական կեանքի պայմանները։

Այո, դժգոհութիւնը կը լինի միշտ և ամեն ժամանակ, և երկրի ժողովրդի … կերիզը կը թագաւորէ ամեն դէպքում, եթէ տեղական պայմանները կը մնան նոյնը…

Իսկ այժմ ասենք, որ ընդհանուր դժգոհութիւնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ աղքատութեան և չքաւորութեան արդիւնք։ Չէ՞ … մեր շրջանը մի այնպիսի կենտրոնատեղի չէ, որ եկւորների զանազան դասակարգեր մուտք գործէին և իրանց դրամներով հա… դէին տեղական ազգաբնակութեան … բերքները. կամ մի առանձին հաղորդակցութեան մէջ չէ մեր գաւառը աւելի հարուստ գործարանական արդիւնաբերական վայրերի հետ, որտեղից այլ և այլ դիրքի ու պաշտօնի մարդիկ իրանց երթևեկութեամբ լցնէին մեր գաւառը զանազան դրամունքներով և պարապմունքներով և իրանց գումարները թողնէին մեր շրջանում … զուտ տեղական բնակչութեանս։

Զուրկ այդ բոլորից՝ հետևաբար մեր գաւառի ժողովուրդը ինքը ամբողջապէս աղքատ լինելով չէ կարող հարստացնել իր հարևանին՝ իր դատարկ գրպանով, քանի որ միևնոյն աստիճանի և գրեթէ մի հարևանութեան տէր են շատերը անխտիր։ Երբ աղքատ է հողագործը, չէ կարող հարուստ լինել նաև արհեստաւորը. և երբ աղքատ … արհեստաւորը, վաճառականը նոյնպէս … կարող իրան ապահով համարել, քանի որ մէկ-մէկի հետ փոխադարձաբար յարաբերութեան մէջ են կեանքի զանազան հանգամանքներում։ Իսկ աղքատ և չքաւոր հարևանը իր անապահով դրացուց, յայտնի բան է, ոչ մի զգալի օգուտ չէ կարող վաստակել։

Ահա թէ որտեղից է սկսում ընդհանուր դժգոհութիւնը մեր շրջանում։

Գ. Սենանեան

ՇՏԵՄԱՐԱՆԸ ՎԵՐԻՆ-ՇԷՆՈՒՄ

Բագւում ծառայող բաւականաչափ վերին-շէնցիները, ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ իրանց հայրենակիցները ապրում են անպատմելի սարահարթերում ու լեռնավայրերում և նրանց վարելահողերից ստացած հացը չէ բաւականանում մինչև հունձը, որի համար յիշեալ գիւղացիները մեծ նեղութիւններով ու դժուարութիւններով են հաց ձեռք բերում՝ թէ փողով և թէ ինչպէս փոխառութիւն, այն էլ եթէ փողով՝ թանգ գնով ու մեծ տոկոսներով..., իսկ եթէ ինչպէս փոխառութիւն՝ ջուալին կէս ջուալ և աւելի վերադարձնելով (ջուալը հաւասար է 7½ պուդի), ուստի յիշեալ բագուաբնակ վերին-շէնցիների մէջ միտք է յղանում օգնել, ձեռք մեկնել իրանց դժբաղդ գիւղացիներին, ինչով որ իրանք կարող են. նրանք վճռում են իւրաքանչիւր ամիս իրանց ռոճիկների մի չնչին մասը յատկացնել իրանց ծննդավայրում տառապող գիւղացիների օգտին։ Այդ վճիռը կայացնելուց յետոյ, նրանք ընտրում են իրանց միջից գանձապահ, ատենապետ, … ժողովող և այլն և ապա՝ այդ հիմնական գործը մի առ ժամանակ շարունակելուց յետոյ՝ տեսնելով որ դրամարկղում գումար նուիրաբերութիւնները աչքի ընկնող մի գումար են դարձել, եռանդով սկսում են աժեղացնել ու շարունակել նուիրատուութիւնները և մտադրվում են սկսել հետևեալ գործերը. ա) հացի շտեմարանի հիմք դնել իրանց ծննդավայրում, բ) բանալ իրանց հայրենի գիւղում սպառողական խանութ՝ գիւղացիներին կեղեքիչ վաշ-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՀՍԿԱՅ ՀԱՆՃԱՐՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՃԱՃՆԵՐՈՒ ՄՏԱՇԽԱՐՀՆԵՐԸ

Երբ մեծ մարդիկ կեանքին հրաժեշտ տալով՝ կը լքանեն աշխարհիս թատերաբեմը, և գերեզմանական լռութիւնը կը տիրէ անոնց շուրջը, յայնժամ պղտիկներն ասպարէզ կը նետուին և իրենց ինքնահնար իմաստութեան կոչաձայն աղաղակներով կը փորձեն մեծնալ։ Բայց որովհետև մեծ մարդոց աշխարհահայեցողութեամբ և գործելակերպով կարելի չէ ընթանալ՝ առանց կապկանալու, անոր համար բնաւորեցան ուրիշ մտածութեան նոր ձևերու և գործելակերպի դիմակով ներկայանալ. փոյթ չէ թէ ատոնք ընդհանուր գիտութեան հակասիչ և բարեխղճութեան դէմ ըլլան, բաւական է որ նոր ըլլան, արտաքին սեթևեթով և հմայքով շպարուած։ Յաջորդականութեան և հռչակի համար մղուած այս մրցութիւնը—եթէ կուզէք յառաջխաղացութեան ընդհանուր ձըգտումն համարել, եթէ պարզապէս մարդկային մտաց ցնորք—միշտ և ամեն ժամանակ տեղի ունեցեր է, և պատմութիւնը բիւրաւոր օրինակներ կուտայ մեզ։ Օրինակի աղագաւ. մեռաւ Իսրայէլի ամենէն իմաստունն, ամենէն բազմահռչակ և երջանիկ մարդը՝ Սողոմոն, և ահա անոր անհամեմատ ժառանգը հօրմէն աւելի զօրեղ վարչագէտ և իմաստուն երևնալու համար՝ իր հօր մէջքէն աւելի հաստ ճկոյթն և քուքը (փշալից գաւազան) ցոյց կուտայ ժողովրդեան. և գիտէք թէ ի՛նչ եղաւ սոյնօրինակ ցուցամոլութեան արդիւնքը։ Մեռաւ Հնդկաստանի մեծ խորհողը՝ Բուդդա, այլ անոր յաջորդները պէս-պէս հերձուածներու և մինչև անգամ ոչնչականութեան հասցուցին անոր բարձրագոյն վարդապետութիւնն ու բարոյականը։ Մեռան հանճարաշատ Ելլադայի մեծագոյն փիլիսոփաները՝ Սոկրատ, Պղատոն և Արիստոտէլ, և այդ գիտութեանց օրրանը ողողուեցաւ թեթևամիտ իմաստակներով, սկեպտականութեամբ, շնականութեամբ և պիւռոնականութեամբ։ Այսպէս ահա մեռաւ սլաւօնական ցեղին մեծանուն խորհողն ու գրողը, և ահա ասպարէզ ելան շուտով գիտունի հետ՝ նաև ագէտք, ձեռնհաս գրողներուն առընթեր՝ երէկեան սկսնակներ։ Քիչ օրուայ մէջ գրուեցան շատ բաներ, չնայելով որ դեռ վաղաժամ էր այդ. գի լաւ գրելու, ևս առաւել ճշգրիտ նկարագիրներ տալու համար անոր գործերուն, աշխարհահայեացքին և անձին՝ դեռ շատ տարիներ և դարեր իսկ հարկաւոր են, որպէսզի աւելի ևս շքեղանան, և կամ չքանան առժամեայ ունեցած հմայքն։ Միջավայրի մը կամ ժամանակի մը ազդած խանդավառութիւնը միայն բաւական գրաւական մը չէ անոր կենաց և գործոց գաղտնիքը խակապէս և ամբողջութեամբ վերայայտնելու։ Բայց հետաքրքրողներու պահանջը մէկ կողմէն, և միւս կողմէն ալ մամուլը շահագործելու անյագ տենչանքը՝ հրապարակի վրայ տեղացին դէմընդդէմ ներբողեաններու, բանախօսութիւններու, քննական վերլուծումներու և այլն այնքան և այնպիսի՛ շեղջակոյտ մը, որոնց մէջ կարելի է ըսել, թէ Տօլստոյ այնպէս ներկայացուած չէ՝ ինչպէս որ էր կամ պիտի ըլլար. այլ ինչպէս որ ուզած է ներկայացնել այդ գրողներէն իւրաքանչիւրը. կուզեմ ըսել, թէ ինչ որ կրնար թելադրել մէն միոյն առանձին տրամադրութիւնը, և կամ այս ինչ և այն գաղափարին յարող կուսակցութեան համոզումը։ Այո, այսպիսի պարագաներու, ուղղութեանց և քմահաճոյքի ազդեցութեան ներքև—չըսելու համար իսկական աշխարհահայեցողութեան ապակւոյն մէջ—ձևացած են ռուս խորհողի ո՛չ թէ բուն պատկերը, այլ հակապատկերները։ Ծաղկաւէտ ոճի միայն հիացողներու կարծիքով Լ. Տօլստոյ դարուս մեծանուն վիպասաններէն ամենաանշուքն է և զուրկ վսեմ նկարագրէ, անոր համար՝ որովհետև իբր թէ մանկական պարզ լեզուով մը և իրենց մերկութեան մէջ ներկայացուցեր է իրերն ու անձնաւորութիւնները։ Ազատամիտ անտարբերներու գրածին համաձայն՝ նա ժամանակիս ամենէն կրօնամոլ և արտառոց մարդը դատուած է, աշխարհավար կեանքէն և անոր վայելքներէն քաշուած ապրելուն աղագաւ։ Իսկ ուրիշներ յանդգնաս կամ անոր մասին՝ տարածուած համբաւէն շլացած՝ մարդկութեան իբրև ամենամեծ վերանորոգիչն և ազատարարը ներբողեցին, առանց սակայն որակել կարենալու այնպիսի ազատարարչութեան և բարենորոգչութեան իրական արդիւնքները։ Այսպէս՝ դեռ հազար և մի զգայացական և թռուցիկ պատկերներ, զորս թուելն իսկ աւելորդ կը համարիմ հոս։

Սակայն մին՝ որը ոչ միայն յիշել, այլ և քննադատել կը պարտաւորեցնէ զիս, կամակորուած ու կոխկռտուած ճշմարտութիւնն և մասնաւորապէս հայ ժողովրդեան բարոյական շահերը, է «Մշակի» սոյն տարւոյ 4-րդ թիւին մէջ հրատարակուած Սուրխաթեանի ընդարձակ թեզիսը, որ կը կրէ՝ «Բացարձակ ճշմարտութեան գաղափարը և Լեվ Տօլստոյը»։ Հեղինակս՝ մեծանուն հանգուցեալի փիլիսոփայական աշխարհահայեացքը՝ յաւիտենական բացարձակ ճշմարտութեան գաղափարի վարդապետութիւնը վերլուծելէն յառաջ՝ փութացեր դրեր է—իբր փորձաքար—իր, այն է թանձր նիւթապաշտութեան (matérialisme) հետևեալ նախադասութիւնները. «Տիեզերական բացարձակ ճշմարտութիւնը գոյութիւն չունի... տիեզերական բացարձակ ճշմարտութեան գաղափարն ու նրա վարդապետութիւնը բանդագուշանք է ու մտապատրանք»։ Այս նախաբանութեամբ արդէն յայտնած է գրողս՝ թէ ինչպիսի՛ սկզբունքներէ մղուած է նա՝ քննելու Տօլստոյի գաղափարականութեան վարդապետութիւնը, և թէ ո՛ւր կուզէ առաջնորդել իր բարեմիտ ընթերցողները. այնու մանաւանդ, որ վըստահ է, թէ Տօլստոյ լռած է ի շիրմի և չպիտի լսեցնէ իր ազդեցիկ բողոքը։ «Մշակի» ընթերցողներուն արդէն յայտնի են՝ թէ ինչ կերպով ներկայացուցած է քննադատը՝ մեծ խորհողի աշխարհահայեացքը (այսինքն՝ մի քանի կցկտուր կոչումներով և կրճատմամբ) և թէ ինչքան յաջողած է հերքել զանի։ Ես աւելորդ կը համարիմ վերստին մէջ բերել. այլ առ այժմ այսքանը կրնամ ըսել, և կը յուսամ թէ ըսածս ուղիղ է։ Այսինքն՝ այդ հերքումը կը նմանի այն յանդուգնի փորձին, որ միգամած հողագնդին վրայ կպած՝ կը փորձէ իր գլխով, իբր արքիմէտեան լծակով, շարժել ոչ միայն արեգակն և աստղերը, այլ և իր նիւթազանգ ուղեղէն անչափապէս վեր հոգեկան և անկշռելի զօրութիւններն ու իմանալի աշխարհը։ Այո, ուրիշ օրինակով դժուար է որակել նիւթապաշտ Սուրխաթեանի այդ տիտանական փորձը, քանի որ միամտութիւնը ունեցեր է նա ընդհանուր մարդկութեան և դարերու գաղափարականութեան հակա… նէիւ, այն է՝ նիւթականութեամբ—որ անհնարելի է—շարժել ու ցրել իր հակառակորդին գրեթէ կիսադարեան խոր խոկումներով և փորձառականութեամբ բարձրացուցած բուրգը։

Այս ըսելով մենք միտք չունինք բնաւ կուրօրէն Տօլստոյի վարդապետութիւնը պաշտպանելու. քանի որ այն—Սուրխաթեանէն մէջ բերուած հատուածներէն դատելով—կատարեալ խառնակոյտ մըն է քրիստոնէութեան, բուդդայականութեան և համայնաստուածութեան։ Սակայն 35 տարեկան հասակում անոր՝ խառնագնաց կեանքէն զարմանալի դարձը՝ դէպի աստուածութեան գաղափարի ճշմարտութիւնը, նամանաւանդ մինչև ցմահ անփոփոխելի կերպով վարած բարոյական կեանքը՝ լուրջ նկատողութեան արժանի կէտեր են, այսպիսի վերլուծութեան ժամանակ։ Մինչև անգամ կարելի է ըսել, թէ այդ կրկին կէտերով՝ Եսայեա-

խաւու չարչիների ճիրանից ազատելու նպատակով, գ) ձեռք բերել տափարակային պտղաբեր դաշտավայրերում վարելահողեր՝ իրանց հայրենակիցների համար և այլն և այլն։ Դժբաղդաբար բագուաբնակ և այլ տեղերի վերին-շէնցիները համաձայնութեան չը գալով մի քանի որոշ կէտերում, նրանց մէջ տարաձայնութիւն է ծագում, ուստի նրանց մեծամասնութիւնը, իր տուած նուիրատուութիւնները յետ ստանալով, անջատվում է ընկերութիւնից, կամենալով գործեր սկսել ըստ իրանց խմբակի սեփական համոզմունքների... Բայց, աւաղ, անջատվելուց յետոյ մեռնում է նրանց համոզմունքը, և նրանք չեն սկսում ոչ մի կուլտուրական գործ։

Անջատվողները գործից հեռանալուց յետոյ, միւսները մնում են հաւատարիմ իրանց սկսած գործին ու ծրագրին, չը դաւաճանելով իրանց նախնական համոզմունքին։ Այդ մնացեալները լինում են միայն 11 հոգի, որոնք շարունակելով նուիրատուութիւնը՝ վճռում են, իրանց սակաւաթիւ լինելու պատճառով, գոնէ հացի շտեմարան բանալ իրանց թշուառ հայրենակիցների համար։

Եւ իրագործվում է նրանց օրինակելի միտքը, ծրագիրը։ Սրանից մի քանի տարի առաջ նրանք՝ իրանց մի քանի տարվայ ընթացքում ժողոված նուիրատուութեան գումարով գնում են մօտ 50 ջուալ ցորեն, որով հիմք են դնում գիւղական շտեմարանի։ Շտեմարանն ունի սեննակ, ուր պահվում են հացահատիկներ, ունի նաև հաշւապահ ու ղեկավարներ, որոնք ծառայում են շտեմարանին առանց որևէ վարձատրութեան։ Շտեմարանի մէջ գտնվող հացահատիկների (ցորենի) քանակութիւնը յունվարի վերջերին 150 ջուալի էր հասնում։

Տարէ-տարի աւելանում է հացահատիկների քանակութիւնը։ Մի քանի տարուց յետոյ նա կը լինի հաբուստ շտեմարան։ Գիւղացիներից որի հացը հատել է, դիմում է շտեմարանի գլխաւոր ղեկավարին, ստանում է ցորեն՝ ինչքան իրան հարկաւոր է, պարտաւորվում է թղթով՝ կալերը կալսելիս վերադարձնել [illegible]

Վերջացնելով յօդուածս, աւելացնում եմ, որ Վերին-Շէնի գիւղական ժողովուրդն ընդմիշտ պէտք է երախտագէտ գտնվի դէպի այն 11 երիտասարդները, որոնք փայլող հանդիսացան իրանց հայրենիքում տիրող խաւար մթնոլորտի մէջ։

Ցանկանում ենք աջողութիւն։

Բ. Զաքարեանց

Վերին-Շէն գիւղ (Գանձ. գաւ.)

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 21 մարտի

Նախագահում է իշխ. Վօլկօնսկին։

Հերթին Դումայի նախագահի ընտրութիւնն է։

Բուլատը հերթից դուրս յայտարարում է, որ աշխատաւոր խմբակը միշտ ձեռնպահ է մնացել պրէզիդիումի ընտրութիւններին մասնակցելուց, որպէսզի իր վրա պատասխանատուութիւն չը վերցնէ յունիսի 3-ի Դումայի գործունէութեան համար։ Աշխատաւորականները այս անգամ էլ հրաժարվում են մասնակցել ընտրութիւններին, որովհետև ոչ մի յոյս չը կայ՝ թէ Դումայի գործունէութիւնը դէպի լաւը կը փոխվի։

Վօյլօշնիկօվը յայտնում է, որ նախագահութեան փոփոխութիւնը մանր քաղաքականութիւն համարելով, որ կարող է մոլորեցնել սոսկ դիւրահաւատ լիբէրալներին, որովհետև իր գործունէութեան մէջ Դումայի մեծամասնութիւնը միշտ էլ հլու կերպով կատարում է կառավարութեան հրամանները, սօց.-դեմօկրատները չեն կամենում պատասխանատու լինել երրորդ Դումայի գործունէութեան հակաժողովրդական բնաւորութեան համար և հրաժարվում են ընտրութիւններին մասնակցելուց։

Թերթիկներով քուէարկվելու ժամանակ ստանում են. Րօդզեանկօն՝ 188 ձայն (ձայներ կենտրօնում «բրաւօ», «բրաւօ»), իշխ. Վօլկօնսկին՝ 124, մնացած թեկնածուները ստացան 5-ից պակաս ձայներ։

Նախագահը դիմում է Րօդզեանկօյին հարցնելով, կը բարեհաճէ՞ քուէարկվել նախագա- [illegible]

համերաշխ ոգևորութեամբ, որոնք միացրել են մեզ անկախ մեր քաղաքական դաւանանքներից, որ այնքան ցայտուն արտայայտվեցին այս վերջին օրերս։

«Եւ, թւում է ինձ, դուք չը պէտք է այդ պատճառով սարսէք ապագայից։ Դուման, արդար ու լի հաւատով առ ինքն և իր ոյժերը, հանգստութեամբ կիրականացնէ բարձր պետական ու քաղաքական նշանակութեան մեծ գործը։ Մենք ամենքս պարտաւոր ենք հաւատարիմ և արթուն պաշտպաններ լինել նրան։ Թող, պարոններ, ձեր համերաշխ գործակցութիւնը օգնական լինի նաև նրանում, որպէսզի հարթվեն մեր ներքին առօրեայ կեանքի բոլոր խորդ ու բորդութիւնները։ Նրանք կարող են և պէտք է յաղթվեն մեր միահամուռ և միակերպ ջանքերով, որպէսզի Դուման բարձր լինի ամեն տեսակ կշտամբանքներից, որոնք թէև երբեմն մռայլում են նրա մեծ գործը։ Թող այդ բանում Տէրը մեզ օգնէ։ Դարձեալ շնորհակալ եմ ձեզանից, պարոններ, և խոնարհվում եմ բոլորիդ առաջ»։

Երկար ծափ. կենտրոնում և աջից։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Ստացանք «Արարատ» ամսագրի փետրվարի համարը, որից քաղում ենք հետևեալ լուրերը.

Բագուաբնակ տիկին Հռիփսիմէ Ադամեան նուիրել է 5,000 րուբլի Գարեգին վ. Յովսէփեանին՝ հայոց մանրանկարչական գեղարուեստի մասին նրա կազմած աշխատութեան հրատարակութեան համար։

—Սինօդը, համաձայն Կարսի փոխանորդ Ուխտանէս վարդապետի խնդրանաց, որոշեց ազատ համարել նրան Կարսի փոխանորդութեան պաշտօնից և ժամանակաւորապէս կարգել Սանահնի վանքի միաբան։—Սինօդը որոշել է շրջաբերականով պատուիրել կոնսիստորիաներին և բացատրել, որ 1910 թ. հոկտ. 29-ի շրջաբերականով նա արգելել է հայ եկեղեցու ծէսով պսակել այլադաւան քրիստոնեաներին. իսկ եթէ պսակվողներից մէկը հայ լուսաւորչական է և միւսը այլադաւան (բայց ոչ օրթօդօքս), հայ քահանաները կարող են այդպիսիներին պսակել իրանց գրաւոր խնդրի համաձայն։

✦ Թիֆլիսից Պետական Դումայի անդամներ Գուչկովին, Կամենսկիին, Սաղաթելեանին, Կապուստինին, Շինգարեվին, Ահմէդովին և Ջխէիձէին ուղարկվեց այսպիսի հեռագիր. «Ի նկատի ունենալով Կովկասեան լեռնաշղթայով երկաթուղի կառուցանելու հարցը ամբողջ երկրի կուլտուրական, արդիւնաբերական և առևտրական զարգացման համար և մասնաւորապէս Թիֆլիսի համար, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը խնդրում է ձեզ աջակցել յիշեալ երկաթուղագծի մասին կազմված զեկուցագրի քննութեանը ներկայ նստաշրջանում, յուսալով որ ձեր աջակցութիւնը կարագացնէ ամբողջ ազգաբնակութեան վաղուցվայ երազած ցանկութեան իրագործումը»։

✦ Երեքշաբթի օր կայացաւ Վրաց նորահաստատ Գիւղատնտեսական Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը Դ. Ջելօկաեվի նախագահութեամբ։ Այդ ժողովի նիստին ներկայ եղաւ Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով։ Ընկերութեան նախագահ Ա. Քալանթար արտասանեց մի ճառ, շնորհաւորեց նոր Ընկերութեան բացումը և բարեմաղթեց Վրաց Ընկերութեանը կատարեալ աջողութիւն։ Ողջունական ճառը և շնորհաւորութիւնները ընդունվեցին ծափահարութեամբ։ Ջելօկաեվ իր կողմից շնորհակալութիւն յայտնեց Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեանը նրա բարեմաղթութիւնների առիթով։

✦ Թիֆլիս է եկել ծառայական գործերով Բագուի քաղաքապետ Մարտինօվը։

✦ Թիֆլիսի ոստիկանապետը կարգադրեց 9-րդ և10-րդ քաղաքամասերի պրիստաւներին ամեն օր, երեկոյեան ժամը 6—10, մի-մի թաղական վերահսկիչ նշանակել Միքայէլեան պրօսպէկտի վրա՝ գրօսնող ուսանող երիտասարդութեան վրա հսկելու համար։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետի պաշտօնակատարը Ժողովրդական Տան կառավարիչ մասնաժողովից պահանջել է բոլոր այն անձանց ցուցակները, որոնք մասնակցում են զանազան սեկցիաներում, ցոյց տալով ամեն մէկի ազգանունը և մանրամասն հասցէն։

✦ Թիֆլիսում տիրող մսի «ճգնաժամին» վերջ դնելու համար՝ ամեն օր նորանոր առաջարկներ են լինում։ Այս անգամ էլ գլխաւոր առևտրական գործակալ Բաբեանը առաջարկում է ընտրել մի խառն մասնաժողով քաղ. վարչութեան, անասնավաճառների և մսագործների ներկայացուցիչներից։ Այդ մասնաժողովի պարտականութիւնն է լինելու լուծել բոլոր այն հարցերը, որոնք յարաբերութիւն ունեն մսի կանօնաւոր վաճառման հետ։

✦ Վաղը, հասարակական կլուբում (Բօրսայի դահլիճում) կը կայանայ մի երեկոյթ, նուիրված յայտնի նօրվէգիական գրող Բիէրնսօնի յիշատակին։ Ա. Աստախօվան կը կարդայ ռեֆերատ, որից յետոյ կը կայանայ գրական արտադրութիւնների ընթերցումն և ապա պրոյց։

✦ Պրոտոպոպօվի «Սև ագռաւներ» պիէսը թարգմանվել է վրացերէն։

✦ Մարտի 29-ին Ժողովրդական Տանը, դիրիժեօր Պ. Պալիևի բենեֆիսին, ռուս երաժշտասէրների խումբը կը ներկայացնէ Բիզէի «Կարմէն» օպերան։

✦ Թիֆլիսի փոխ-նահանգապետ Ձերնեավսկին նադվօրնի սօվետնիկի աստիճանից բարձրացաւ կօլէժ. սօվետնիկի աստիճանին։

✦ Ապրիլի սկիզբներին Թիֆլիսում կը ստացվեն 20 էլեկտրաքարշի նոր տեսակի կատարելագործված վագոններ։

✦ Դերասան Սանթուրճեանը այս գարնան Թարօնական փոքր շրջանից յետոյ մեկնում է արտասահման դերասանական արուեստը կատարելագործելու։ Թարօնական շրջանում խաղալու է միմիայն յայտնի երգիծաբան Պարոնեանի գրուածքները՝ «Բաղդասար աղբար», «Մեծապատիւ մուրացկաններ» և նոյն հեղինակի «Արևելեան ատամնաբոյժը», որը փոքր փոփոխութեամբ յարմարեցված է բեմի համար։ Դերասանը Թիֆլիսից առայժմ մեկնում է Գանձակ և Նուխի։

✦ Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը. «Զանազան միջոցներով ժողովրդից փող կորզողների և գրպանահատների կենտրօնական բիւրօն, որ գտնվում է «Խարմուրկայում», իր գործունէութիւնը աստիճանաբար լայնացնում է դէպի մօտակայ թաղերը, որի փոխ-բիւրօն առ այժմ կարելի է համարել Ֆօմինեայա փողոցը, որտեղ գողութեան դէպքեր սկսել են տեղի ունենալ յաճախակի և ազատ կերպով։ Տներ թալանելուց բացի գողանում են նաև հաւեր, որ ապացոյց է գողերի «տնային» լինելու։

«Ամսիս 19-ի երեկոյեան ժամը 8-ին, նոյն փողոցի № 19 տանն ապրող Բ. Մկրտումեանի—ընտանիքով բացակայ եղած ժամանակ—բնակարանն են մտնում (բանալով փակ դուռը յարմարեցրած բանալիով) և տանը գտնված արժէքաւոր առարկաները բոլորը հաւաքելով հեռանում։ Տարված է մօտ 300 րուբլու նիւթ, որոնց թւում կանացի ոսկէ ժամացոյց շղթայով, մատանիներ, բրօշկաներ, գդալներ և այլն։ Կազմված է ոստիկանական արձանագրութիւն»։

✦ Բագւում, Ստանիսլավսկայա փողոցում ապրող Արշակ Մարտիրոսեանի ոսկու և արծաթի իրերի խանութից յափշտակել են 2530 րուբլու ապրանք, և 3 խաղարկու տոմսեր 750 ր., 3 ակցիաներ 820 ր. և պօստի խնայողական գանձարանի տետր 820 ր.։ Մարտիրոսեանի սպասաւորը անյայտացել է։

ԳԻՏՈՒԹ.. ԳՐԱԿԱՆ. ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

А. С. Бабовъ. Къ вопросу объ открытіи высшаго учебнаго заведенія на Кавказѣ. Тифлисъ, 1911 г., цѣна 20 коп.

[illegible] Թիֆլիս քաղաքը յատկացնում էր կովկասեան համալսարանի համար 100,000 րուբլի գումար և հարկաւոր եղած քանակութեամբ հող։

Ա. Բաբեանը պատմում է, թէ ինչ փոփոխութիւնների ենթարկվեց խնդիրը զանազան ժամանակներում, թէ ինչպէս համալսարանը վերածվեց պօլիտեխնիկումի և յետոյ նորից համալսարանի՝ ընդարձակ և նեղ ծաւալով, թէ ինչ նուիրատուութիւններ են եղել համալսարանի օգտին զանազան հիմնարկութիւնների և անձերի կողմից, թէ որքան ծախք կարող է պահանջել բարձրագոյն դպրոցը տարեկան և թէ ինչ եղանակով կարող է լուծվել համալսարանի հիմնադրութեան հարցը ներկայումս։

Այժմ, երբ կովկասեան համալսարանի խնդիրը քննվում է ձեռնհաս շրջաններում և դարձել է հերթական մեր հասարակութեան մէջ, Ա. Բաբեանի գրքոյկը լոյս է տեսնում յարմար ժամանակին։

Ա. Բ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Գօրի, 21 մարտի *)

Ճշմարտութիւնը վերականգնեցնելու համար, խնդրեմ «Մշակ» լրագրի էջերում տեղ տաք երկտողիս։

Կարդացի պատուական «Մշակ» լրագրիդ № 55, որով միաբանակից ս. Ստեփաննոս Քարաշէն եկեղեցու Պետրոս քահ. Վարշամեանցը անարգում է Մկրտիչ քահ. Արշակունուն, որ միանգամայն զրպարտութիւն է։ Ահա ճշմարիտ գործի եղելութիւնը։ Յունվարի 3-ին, երեկոյեան, ժամերգութիւնը աւարտվելով (Վարշամեանց քահանան այդ երեկոյ բացակայ էր) Մկրտիչ քահ. Արշակունին կանչեց ինձ և ուզեց չափաբերական մատեանը, որ և տուեցի. մօտեցաւ սեղանին և ինչ-որ գրում էր. այս միջոցին ներս եկան եկեղեցի երկու այլազգի կանայք, նայում էին եկեղեցուն, որոնք տեսնելով տէր-Մկրտչին ինչպէս քահանայ, գլուխ տուեցին և տէր-հայրն էլ վերկենալով գլուխ տուեց։

Տէր-Մկրտիչը ուզում էր գնալ, այդ կանայքը հարցրին ռուսերէն լեզուով տէր-հօրը. «Տէր-հայր, այս ինչ եկեղեցի է»։ Մօտեցաւ տէր-Մկրտիչը ու ասաց. «Սա հայոց եկեղեցի է. իսկ դուք ծրտեղացի էք»։ Նրանք պատասխանեցին թէ՝ «մենք գերմանացի ենք. իմ ամուսինս իշխան Թարխան Մօուրավօվ է, իսկ սա օրիորդ է և իմ ազգականս է»։ Տէր-հայրը, ձեռքը դնելով օրիորդի ուսին, պատասխանեց. «Եթէ այդպէս է, ես օրիորդի համար լաւ ամուսին կը գտնեմ»։ Տիկինը ծիծաղելով ասաց. «Տէր-հայր, դեռ փոքր է, դեռ ժամանակ չէ»։ Այսպէս քաղցր խօսեցին ու դուրս գնացին միասին եկեղեցուց. կանայք ձեռք առան տէր-հօրից և ուրախ գնացին։

Ահա ամբողջ գործի եղելութիւնը, եկեղեցում ոչ ոք չը կար. բոլորը գնացել էին. միակ վկայ ես եմ, որին ականատես էր։

Գալով այն հարցին, ինչպէս Վարշամեանց քահանան գրում է, երբ թէ ինձ հարցրին թէ տիկինը և թէ իշխանը քահանայի ազգանունը, այդ միանգամայն սուտ է։ Քննութեան ժամանակ ամեն ինչ կը պարզվի և ես նրանց երես առ երես կը կանգնեմ, թէ ինձ երբ հարցրին։ Յանուն ճշմարտութեան և ի լուր հասարակութեան երգմամբ էլ ցոյց կը տամ այս գործի եղելութիւնը, որպէս գրում եմ, քննութեան ժամանակ։

Ժամկոչ նոյն եկեղեցու՝

Василій Бандаловъ

*) Տպում ենք անփոփոխ։ Խմբ.

Պօլեանայի նոր-ադարձն ու խորհողը՝ գէթ պատմականօրէն զուգակշռութեան մէջ խակ կրնայ դրուիլ Հիպպոնայի նորադարձին և մեծ խորհողին հետ. միայն թէ վերջինս իր հրաշապատում դարձէն ետքը ամբողջապէս ընդգրկեց Աստուածորդիէն՝ տարակուսելի մարդկութեան յայտնած աւետարանական ճշմարտութիւնները, ճիշտ գործադրեց և արդիւնաւորեց զանոնք, հեթանոսաց և աղանդաւորաց անթիւ դարձերով. մինչդեռ առաջինը՝ իր անհատական ես-ին կամ բնական ըմբռնողութեան համաձայն՝ կրճատեց և պատուաստեց զանոնք օտար սկզբանց վրայ, որ տրամաբանական չէ, այլ ընտրողական մեթօդ։ Սա՝ իր «Աննա Կարէնինա» վէպով եթէ ռուս ժողովրդեան վարքն ու բարքը միայն մերկացուց՝ առանց դարմանելու. նա ամբողջ հեթանոսութեան խայտառակութիւնները կործանելով՝ կանգնեց աստուածպաշտութեան անծայր քաղաքը։ Մէկ խօսքով՝ այս երկու մեծ խորհողներու անհատականութիւնն ու կրօնական համոզումները որչափ որ նոյնը չէին, սակայն զանոնք շարժող գաղափարական ճշմարտութիւնը մի էր յինքեան և կը շառաւիղէր յաւիտենական ճշմարտութենէն, անոր համար ալ բացարձակ և յաւիտենական։

Սուլխաթեան՝ որպէս նիւթապաշտ՝ չը կարենալով ըմբռնել առարկայականէն զատ ենթակայական կամ վերացական ճշմարտութեան բաժանումը՝ չարաչար կը մաքառի Լ. Տօլստոյի փափկայած ենթակայական կամ գաղափարական ճշմարտութեան՝ բացարձակ և յաւիտենական ըլլալուն դէմ... Եւ երբ քարացուցիչ համարելով զանի մարդկային անհատի կամ մարդկութեան, կը գոչէ՝ «Ոչինչ քարացած, ոչինչ դօգմայացած չը կայ տիեզերքում. ամեն ինչ ենթակայ է էվօլիւցիայի, ամեն ինչ ենթակայ է զարգացման, ձևափոխութեան պրօցէսսին» կայլն։ Եւ նոյն թիւրիմացութեան պատճառաւ տալով ինքզինքը դարերու ընթացքին՝ կը թուէ մի առ մի նախ մարդկութեան՝ աստուածութեան պաշտամունքի շուրջը շրջող և յետաշրջող գաղափարի փոփոխութիւնները, այսինքն՝ միաստուածութեան, մորթէպաշտութեան և քրիստոնէութեան. ապա կը քննէ անոր ընկերական վիճակի կամ գաղափարի շրջափոխութիւնները՝ վայրենաբարոյ մարդակերութենէն՝ ստրկութեան. ասկէ ալ նորութեան եւ նոյնկ սեփականատիրական-բանտարականութեան, որոնց շարժիչ պատճառը կը համարի ոչ թէ աստուածութեան այս կամ այն վերացական սկզբունքը, և ոչ ալ հասարակաբար իւրաքանչիւր անհատին ի վերուստ տրուած գաղափարը. այլ անհատը, մարդկութիւնն ինքնին՝ հաւաքական իրաց գրութեամբ եղած է, կըսէ, թէ հինաւուրց աստուածութիւնները և թէ ժամանակակից միաստուածութեան հեղինակը։

Եպիկուրոսեաններէն, Լուկրետիոսէն և հնակարկատ անկրօններէն բազմիցս կըրկնուած այսպիսի անճիշտ վարկածներով իր թեզիսը պարզելէն ետքը, յաղթականի մը պէս կը գոչէ առ Լ. Տօլստոյ. «Ո՛չ, մարդու հոգեկան աշխարհում բացարձակ իդէալի սկզբունք գոյութիւն չունի. հոգին անհատի մէջ անկախ, ինքնուրոյն «սուբստանց» չէ կազմում. հոգին նիւթի գերագոյն արտայայտութիւնն է, նրա ներքին կօմբինացիայի բարձր արգասիք... Ուրեմն երբ հոգին նիւթի սոսկ գաղափարական արտայայտիչն է, երբ նա իր ամփոփման աղբիւրը նրանից ստանում, ապա մարդու ուղեղը՝ որը հէնց ինքը ամբողջովին նիւթ է՝ չէ կարող տալ այնպիսի մի ամբողջացրած մտապատկեր, որը ոչինչ առնչութիւն, ոչինչ նմանութիւն չունենայ նախապատմական, պատմական կամ ներքին իրականութեան որոշ երևոյթների շաղկապման հետ... Այսպիսով հերքվում է իդէալական աշխարհահայեացքը, որի աղբիւրը մասամբ յունական հին կլասիկ փիլիսոփայութիւնն է, իսկ գըլխաւորապէս քրիստոնէական վարդապետութիւնը։ Այդ աշխարհահայեացքին այժմ փոխարինում է մատերիալիստականը, որը թողնելով անորոշ երկինքը՝ կենտրոնացել է կօնկրէտ երկրի վրա, իրական, բէալ կեանքի վրա, որ իր կայտառ կենսունակութեամբ չէ կարող ընդունել աբսօլիւտ ճշմարտութիւնների գաղափարը, որովհետև հակառակ պարագայում կեանքը առաջխաղաց տարր հռչակելու հիմունք չէին լինի։ Երբ կայ աբսօլիւտ ճշմարտութիւն, ապա ուրեմն կեանքը պէտք է կանգ առնի կամ անհուն վշտի ու տառապանքի յաւիտենական աղբիւր համարվի, որ և անում է քրիստոնէական կրօնը՝ իր «դժոխքի գաղափարով»։ Այսպէս կըսէ Սուլխաթեան։

Սակայն ես ալ պիտի գոչեմ բոլոր իմ հոգւոյս զօրութեամբ, բոլոր մարդկութեան ընկերակցութեամբ և բոլոր դարերու հոգեբանութեան պատմական սպառազինութեամբը, թէ ո՛չ այդպէս. չարաչար կը սխալիք, պ. Սուլխաթեան։ Ձեր այդ թեզիսը գիտական ըլլալու երևոյթը միայն ունի, բայց առանց հիման, և լի է անհեթեթութիւններով։ Դա նորութիւն չէ, այլ նիւթապաշտ դպրոցի չոր ու ցամաք առածներ, զոր դուք անգիտակցաբար ոգեգրեր էք։ Դուք անոնց վերագրած էք՝ առանց կարմրելու՝ մարդկութեան ապագայ զարգացման և երջանկացման դերը, անոնք՝ որոնք հին դարերում խիստ բացասիկ էին թուով, և ընդհանուրէն իբր մարդկութեան ճիւաղներ նկատուած. իսկ այսօր թէև բազմաթիւ՝ սակայն կուրաց քաղաքը կը կազմեն ընդհանուր մարդկութեան քով։ Քաղաք մը, որուն նիւթական արևը կը ծագի միայն և որուն բնակիչները գիշերասէր բուերու նման կը խուսափին հոգեկան իմանալի լուսէն՝ գաղափարական բացարձակ ճշմարտութենէ։ Պատճառականութեան, հակասականութեան, բնազանցութեան, մաթեմատիկայի, բացայայտութեան, պատմութեան, յայտնութեան և այլն ընդհանուր և անվիճելի սկզբունքներն, որոնց վրայ հաստատուած են մարդկային գիտելիք և գիտութիւնները բովանդակ, անծանօթ են ատոնց և կամ աննշան ձայներ։ Եւ ինչո՞ւ. որովհետև ջախջախիչ են իրենց անհեթեթութիւններուն. որովհետև կարկիչ են անոնց անտրամաբան լեզուին և յաւակնութեան։ Անոնք նիւթի և փոփոխականութեան հին երգն է, որ կը հնչեցնեն ի դէպս և յանդէպս։ Նիւթի մէջ միայն կախարժին լողալ և սողալ. ան համարուած է իրենց տիեզերքն ու բաժինը։ Անոնց բոլոր կեանքն ալ, յոյսն ալ հող է և մոխիր,) կըսէ իմաստունը (Ժե. 10)։ Անոնք՝ որ բնական իրաց և զօրութեանց իսկն անգամ անգիտանալով՝ կը յանդգնին հոգւոյն և գերբնական ճշմարտութեանց գոյութեան կամ ոչ անգոյնելի հարցը լուծել իրենց աղօտ լուսով, նման այն տխմարին՝ որ ցերեկ ատեն աղօտ լապտերով լեռը կուզէ բարձրանալ։ Սակայն այդ բարձրայօնութիւնը գիտական մեթոդ չի կրնար կազմել, վասնզի իրերու արտաքին կեղևը՝ պատահմունքը միայն կը զննէ, առանց անոնց վերջին և գերագոյն պատճառներուն։

Հ. Բ. Ս.

Վենետիկ

(Վերջը միւս անգամ)

Անդիժան, 10 մարտի

«Մշակի» № 41-ում իմ տուած տեղեկութիւնը դժգոհութիւնների տեղիք է տուել այստեղ՝ Անդիժանում։ Գլխաւորապէս առարկում են ինձ հետևեալը, որ ես 1) չեմ յիշատակել ծրագիրը ամբողջովին՝ բաց թողնելով հայկական տարաղով պարերը, 2) չեմ գրել, որ զուտ արդիւնք միայ 280 ր. 9 կ. յօգուտ դպրոցի, որ $20^{0}/_{0}$ յատկացւեց Սեմիրեչինսկի արկածեալների օգտին, 3) չեմ հաղորդել, որ հանդէսը տեղի ունեցաւ հասարակական ժողովարանում, ուր լցված էր հանդիսականների հոծ բազմութիւն և 4) չեմ յիշատակել, որ հանդիսականները գոհ սրտով հեռացան երեկոյթից՝ մինչև ժ. 3-ը տևած եւրօպական և ասիական պարերից յետոյ։

Վերոյիշեալի մասին իբրև լրացուցիչ տեղեկութիւններ պարտք եմ համարում հաղորդել «Մշակին»՝ խնդրելով տպել թերթի մօտակայ համարներից մէկում։

Ուսանող Ա. Վարդապետեան

ԻՄ 25-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

(Նուէր գիւղական ուսուցիչներին)

Վերջերս լրագիրներում կարդացի, որ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը մտադիր է առաջիկայում տօնելու ուսուցիչներ պ. պ. Զօհրաբեանի և Ասլեանի 25-ամեայ ուսուցչական պաշտօնավարութեան յոբելեանը։

Գովելի միտք. ողջունում ենք հոգաբարձութեան այդ քայլը։ Աւելի քան մխիթարական է, երբ աշխատաւորը բարոյապէս հրապարակով վարձատրվում է, մանաւանդ այնպիսի աշխատաւորը, որպիսին է ուսուցիչը, որը իր տանջանքներով պատրաստում է կեանքի մարդիկ։

Եթէ չեմ սխալվում, մեր հայ ուսուցչական կեանքում երրորդ դէպքն է պ. պ. Զօհրաբեանի և Ասլեանի յոբելեանը։ Առաջին դէպքը հանգուցեալ Մ. Պալեանի յոբելեանն էր Երևանում, իսկ երկրորդը՝ Ղուկիքսիմայեանինը Շուշում։ Շատ գեղեցիկ և լաւ սովորութիւն է, երբ նախօրօք որևէ յոբելեանական տօնի առիթով յայտարարվում է. դրանով միջոց է տրվում յոբելեարին՝ իր գոհական ճառը պատրաստելու, իսկ հանդիսականներին՝ մեծափառ բառարաններից ճոճուն բառեր ջոկելու, քրտնաջան յոբելեարի ճակատին թխելու։ Բայց, յարգելի ընթերցող, այդպիսի ձևականութիւններ չէ կատարվում գիւղական ուսուցչի գլխին։ Գոնէ իմ մասին կասեմ այսպէս, երբ անցեալ տարի լրացաւ 25 տարին իմ ուսուցչական պաշտօնավարութեան։ Երբեմն յանդգնում էի երազել, թէ մի օր սաներս ու սանուհիներս և իմ ջրատար կոլլեգներս, ընկեր ուսուցիչներս կը յայտարարեն, որ այս-ինչ օրը այն-ինչ գիւղում տօնելու ենք գիւղական վարժուհու 25 տարվայ ուսուցչական գործունէութիւնը։ Բայց եկէք տեսէք, թէ մեր «սկզբունքով առաջնորդվող» թեմական տեսուչ պ. Ռաշմաճեանը բոլորովին այլ ծրագրով տօնեց իմ 25-ամեայ յոբելեանը, որին՝ Երևանի առաջնորդարանում հոկտեմբեր ամսին հանդիսատեսներն էին Տորէն եպիսկոպոս Մսրադրբեգեանի ծառայ Համայեակը, մի երկու նորակոչ պատանի ուսուցիչներ։

Տեսչի ճառը շատ լակօնական էր.

«Տիկին, մենք սկզբունքով չենք կարող ձեզ տեղ տալ. դուք 6—7 դասարանի վկայական չունէք, թէև 25 տարվայ փորձառութիւն ունէք»։

Որքան միամիտ են եղել հանգուցեալ Պռօշեան, Մ. ա.-ք. Մելեան, Բենիկ վարդապետ, Ա. Մելքոնեան և Ս. Տէր-Աւետիքեան, որոնց տեսչութեան յանձնված դպրոցներում 25 տարի պաշտօնավարել եմ։ Մի՞թէ դրանք անսկզբունք մարդիկ էին։ Մեղա՜յ։

Այժմ, սիրելի ընթերցող, ձեզ եմ հարցնում. պ. Ռաշմաճեանը իրաւունք ունէ՞ր առանց յայտարարելու՝ մէն մենակ, սուսիկ փուսիկ կատարելու իմ յոբելեանը, առանց այն ժողովրդի դիտութեան, որի հետ 25 տարի լացել և ծիծաղել եմ, այն ժողովրդի, որի որդին, կինը, հարսը ամենայն վստահութեամբ կէս գիշերին դուռս ծեծել են, «վարժուհի՛, ջանս քի մատաղ, մին եր կաց դիւռն պէց արա, փօշտը քնող կայ. մեր տնատէրին կամ խօխիս մին թուխթ գրրա, աճ ձէլլի (շուտ), աճ մին մարկա էլ իյրա արա»։ Եւ այսպէս 25 տարի իմ դուռս բաց է եղել։ Իրաւունք ունէ՞ր պ. Ռաշմաճեանը ինձ դուրս շպրտելու այն տնից, ուր ապրել եմ 25 տարի, այո, խեկապէս ապրել եմ այն կենսունակ մանուկների հետ, որոնք 25 տարի իրանց անմեղ հարցականներով փարվել են ծնկներիս և ինձ անչափ հրճուանք պատճառել, որոնց համար զոհաբերել եմ սրտիս հետ կապված սիրասուն զաւակներս։

Մինչև յոբելեանիս օրը՝ տարիների ընթացքում հետզհետէ ստացել եմ մեր դըպրոցներից հետևեալ նուէրները. Իգդիրից՝ ջղայնութիւն, Կողբից՝ լէշների ժողովածու, Մեծ-Ղարաքիլիսայից՝ կրծքի թուլութիւն, Կաղզուանից՝ ոսկրացաւ, Ցանակերտից՝ (Գողթ. գաւ.) յաւիտեան կարօտ զաւակիս շիրիմից, Գիշիից՝ (Ղարաբաղ) ղարաբաղցիների կեանքի ուսումնասիրութիւնը...

Տեսնում էք, պ. Ռաշմաճեան, հետևելով խղճիս ձայնին՝ որտեղից որտեղ եմ գնացել, իսկ ձեր կարծիքով ես՝ Ներքևից ջուրը պղտորողներից եմ։ Այսպէս է գաւառական ուսուցչի իրաւական աշխարհը, նրա չարքաշ և անկերպարան կեանքի յենակէտը. տանջվի հոգեպէս, սպառվի ֆիզիկապէս, հիւծված քայքայված մեռնի, ցաւակցական բառերի մի կոյտ տանի իր անշուք գերեզմանը զարդարելու։

Գաւառական ուսուցչուհի՝

Սաթենիկ Զաքարեան

Իգդիր, 8 մարտի

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Le Matin» Պարիզի թերթին հեռագրում են Հռոմից, որ մարտի 10-ին իտալական թագաւորը ընդունեց սօցիալիստների պարագլուխ պարլամենտի պատգամաւոր Բիսսօլատիին։

Սա առաջին դէպքն է պարլամենտարիզմի պատմութեան մէջ, երբ թագաւորը մինիստրական ճգնաժամի դէպքում խորհրդակցում է սօցիալիստի հետ։

Դեռ մի տարի առաջ Էնրիկօ Ֆէրրիի նմանօրինակ առաջարկը առաջ բերեց հասարակութեան շրջաններում վայրոյթ և անթիւ վիճաբանութիւնների առիթ դարձաւ մամուլի էջերում։

«Le Matin» թերթի աշխատակիցը դիմեց Էնրիկօ Ֆէրրիին, հարց տալով թէ՝ ինչ նշանակութիւն ունի այս այցը, որը առաջացրեց ներկայումս սէնսացիա։

«Դուք գիտէք,—ասաց Էնրիկօ Ֆէրրին,— որ իմ կարծիքով սօցիալիզմի և միապետականութեան համապարփակումը հնարաւոր է։ Ես շատ ուրախ եմ, որ իմ կարծիքը բաժանում են նաև իտալական սօցիալիստները։

«Ես բաղդաւոր եմ, որ Բիսսօլատին ընդունվեց Կվիրինալում, որովհետև համոզուած եմ, որ այս այցը կունենայ քաղաքական կարևոր նշանակութիւն։ Ես ցանկանում եմ միայն, որ այս այցին հետևի Բիսսօլատիի մինիստր նշանակումը։

«Ես կը գերադասէի, որպէսզի մինիստրութիւնը բաղկանայ սօցիալիստներից, բայց կայ արգելք, որից խուսափելը առ այժմս հնարաւոր չէ։

«Հարկաւոր է արիաբար առաջ ընթանալ և ընդունել պատասխանատւութիւնը, բոլոր հնարաւոր և նոյնիսկ վտանգաւոր հետևանքների դէպքում։ Բիսսօլատին, այսպէս ասած, հանդիսանում է լաւ կազմակերպված սօցիալիստների խմբի գլուխ, և ես երջանիկ եմ, որ արքան նրա հետ խորհրդակցում է»։

«Standard»-ը հաղորդում է, որ վերջերս կայացաւ Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Գերմանիայի սօցիալիստական կուսակցութիւնների համաձայնութիւնը, որը վերաբերում էր միահամուռ և միաժամանակեայ կուռին զօրքերի և նաւատորմի վրա արվող ծախսերի յաւելման դէմ, այդ երկիրների պարլամենտներում։

Անգլիական պարլամենտի սօցիալիստ պատգամաւորները, այս համաձայնութեան թելադրանքով, ձայն կը տան Մակ-Կեննի նախագծի դէմ, որը վերաբերում է ծովային բիւջէի յաւելմանը։

ԽԱՌԸ ԼՈՒՐԵՐ

Ամերիկացի միլիարդատէր Մակ Լինը վերջերս ապահովագրեց իր փոքրիկ զաւակին գերելուց։ Փոքրիկ բաղդաւորի վրա վաղուց արդէն աչք են տնկել զանազան մութ անձեր, որոնք յաճախ փորձել են յափշտակել՝ մեծ փրկանք ստանալու նպատակով։ Հայրը ստիպված էր ապահովութեան համար պատուիրել գրօսնելու ժամանակ առանձին երկաթապատ ցանց, և երեխան միշտ փողոցում երևում է զինված ծառաների հսկողութեամբ։ Բայց ապահովագրական ընկերութիւնը դրանով չը բաւականացաւ, այլ պահանջեց, որ ցանցի հետ ուղեկցեն նաև երեք խուզարկու ոստիկաններ։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անգլիան կամենալով ակտիվ քաղաքականութեան դիմել Մերձաւոր-Արևելքում՝ իր նաւատորմը շրջեցնում է շարունակ Միջերկրական ծովում։

Վիէննայի քաղաքական շրջաններում Ստօլիպինի դրութիւնը համարում են երերուն։ Դումայի արձակումը միայն կը վատթարացնէ նրա դրութիւնը։ Խօսում են, որ Ստօլիպինը շուտով կը հրաժարվի։ Մամուլը նոյնպէս այդ կարծիքին է։

Գուչկօվը այցելեց Ստօլիպինին։

Հոկտեմբերեանների ժողովում, որին մասնակցում էին մօտ 500 մարդ, բոլոր հռետորները միաբերան պաշտպանեցին Ստօլիպինին։ Դումայի անդամ Կամենսկին, բանաձևելով խօսակցութիւնները, ասաց, որ սահմանադրութեան պաշտպանութիւնը այսուհետև հոկտեմբերեանների լօզունգն է լինելու։

Պետերբուրգում, բոլոր բարձր դպրոցներում կանոնաւոր պարապմունքներն իրանց սովորական նորմալ ընթացքն են ստանում։

Ռուսաց ճան. հաղորդ. մինիստրի օգնական գ. խ. Դումիտրաշկօն նոյնպէս թողնում է իր պաշտօնը և նշանակվում է սենատոր։

Նիժնից այս օրերում, ժող. լուս. մինիստրի կարգադրութեամբ, Օլօնէցկի և Արխանգելսկի նահանգներն աքսորվեցին 14 ուսանող-ուսանողուհիներ։

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը մերժեց թոյլ տալու տղայոց պետական երկրորդ գիմնազիա բանալ Րօստովում Դ./վ.։

Բագւում բանտապահ Մամէդօվը վէճի ժամանակ ատրճանակով սպանեց խուզարկու բաժանմունքի գործակալ Իվանօվին։

Պետրովսկի օրաթերթերի խմբագիրներից ստորագրութիւն առնվեց ոչինչ չը գրել Իլիօդոր աբեղայի մասին։

Վիցգեվի մօտ այս օրերս մի խումբ չարագործներ, որոնց մէջ էր և մի կին, կանգնեցնելով գնացքը, յափշտակեցին 81 հազար րուբլի։

Խարբինից հեռագրում են, որ Պրիմօրեան շրջանի իշխանութիւններին թոյլատրված է արտաքսել 5,000 գործազուրկ չինացիների Զինաստան և Մանջուրիա։

Իտալական կամմօրայի դատավարութիւնը մօտենում է իր վախճանին։

Պարիզում կառուցված 50 աէրօպլանները շուտով կուղարկվեն Ռուսաստան՝ զինւորական իշխանութիւններին։

Ինչպէս հաղորդում են, ապստամբ ալբանացիների ընդհանուր թիւն է մօտ 6,000 մարդ, որոնցից 700-ը փախել են Չերնօգորիայից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

21 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Եապօնիայի հետ մղված պատերազմում զոհվածների երեխաներին հովանաւորող Ալէքսէեվեան կօմիտէտը իր խնամակալութիւնը տարածեց նաև խօլերայի և ժանտախտի ժամանակ ընկած անձանց երեխաների վրա։

Սև-ծովի ափի կարիքների մասին հոգացող մասնաժողովը որոշեց նպաստել Տուապսէ-Սուխում աւտօմօբիլների հաղորդակցութեան։

Պետերբուրգի դատաստանական պալատը նախկին մի նաւաստու դատապարտեց 12 տարով տաժանակիր աշխատանքների ստաբազգի պետութեան գործակալին գաղտնի տեղեկութիւններ հաղորդելու համար։

Պետական Խորհրդի անդամ փոխ-ծովակալ Վօէյվօդսկին նշանակվեց ներկայ լինելու խորհրդում 1911 թւին։

ՄՕՍԿՎԱ։ Ընդհանուր զեմստվային կազմակերպութեան համագումարը, իր պարտականութիւնը չը համարելով վերադարձնել պետական գանձարանին սովեալ ազգաբնակութեանը օգնելու համար յատկացված գումարները, որոշեց միացեալ մի միլիօն րուբլով հիմնել ընդհանուր զեմստվային փոխատու-վարկի բանկ։

ՆՈՐ-ԲՈՒԽԱՐԱ։ Խիվայի խանը հրաւիրեց ինժեներին՝ նոր հողերի վրա ոռոգման հին սիստեմները բարելաւելու համար։

ԲԱԳՈՒ։ Մի գիւղացի կացնով ծանր վիրաւորեց գլխից կենտրօնական բերդի մօտ կանգնած քաղաքապահին և, խլելով նրա ատրճանակը, փախաւ, բայց բռնվեց. փախչելիս նա թեթև վիրաւորեց երկու թուրքերի։

ՄԼԵԹ։ Առանց թոյլտուութեան համերգ կազմակերպելու համար Լօրրէն-Սպօրտիվ ընկերութեան անդամները դատապարտվեցին 6 ամսով բանտարկութեան. նախագահը՝ 6 շաբաթով։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԿՈՂՄՆԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտի 20-ին, Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա, ցիրկի շէնութեան մէջ բացվեց նոր ընդարձակ ՍԻՆԵՄԱՏՕԳՐԱՖ «Գրանդ-Վիօ» անունով։ Բացման օրը ցոյց տուած պատկերներից առանձին ուշադրութիւն են գրաւում «Փոքրիկ երաժիշտը» դրաման և «Հակաժանտախտային գործողութիւնները Խարբինում» պատկերը։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԹԻՖԼԻՍԻ ՃԻՒՂԸ

Արժէթղթերի կուրսերը

23 մարտի

I կ. Ներք. փոխ. խ. տոմս.		463 ր. — կ.
II » » »		357 ր. — կ.
III Ազնուակ. բանկ. »		333 ր. 50 կ.
$4^{0}/_{0}$ Պետական րենտա		94 ր. 75 կ.
$5^{0}/_{0}$ Պետ. Ազնւ. բանկ. գր. թ.		99 ր. 50 կ.
$4^{1}/_{2}{}^{0}/_{0}$ » » »		95 ր. 25 կ.
$4^{0}/_{0}$ » » »		90 ր. 25 կ.
$3^{1}/_{2}{}^{0}/_{0}$ » » »		85 ր. $62^{1}/_{2}$ կ.
$5^{0}/_{0}$ Գիւղ. հող. բան. վկ.		100 ր. 75 կ.
$4^{1}/_{2}{}^{0}/_{0}$ » » »		96 ր. 25 կ.
$4^{0}/_{0}$ » » »		91 ր. 25 կ.
$5^{0}/_{0}$ Ներքին փոխառ. 1905 թ.	I հրատ.	104 ր. 25 կ.
$5^{0}/_{0}$ »	II հրատ.	104 ր. 25 կ.
$5^{0}/_{0}$ Արտաք. »	1906 »	103 ր. 75 կ.
$5^{0}/_{0}$ » »	1908 »	104 ր. 25 կ.

Օտարերկրեայ դրամների կուրսը

Լօնդօն 10 ֆ. ստեր.	94 ր. 83 կ.
Բեռլին 100 մարկ	46 ր. 37 կ.
Պարիզ 100 ֆրանկ	37 ր. 53 կ.
Թաւրիզ 10 ղռան	1 ր. 75 կ.
Կ. Պօլիս 1 լիրա	8 ր. $64^{1}/_{2}$ կ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԱՆՎՆԱՍ Է

Միակ միջոցը, որ կաշին կակղեցնում է ու քնքշացնում և տալիս է նրան
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԳՈՅՆ
—է ճարպային շպարը
ՊԱՐՖԻՒՄԵՐԻԱՅԻ №4711
ՖԷՐԴ. ՄԻՒԼԳԷՆՍ
Արկղիկը 30 կօպ.
ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ
ՁԵՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ
և գործածեցէք
ԻՍԿԱԿԱՆ
ճարպային շպար
միայն հետևեալ մարկայով
№4711.
ՖԷՐԴ. ՄԻՒԼԳԷՆՍ
ԿԵՕԼՆ—ՌԷՅՆԻ ՎՐԱ.
Հիմն. 1792.
Բաժանմունքը Րիգայում
Մատակարար շատ Բարձր. Դռների։
Ծախվում է ամենուրեք։
(М. 436432/436450) 34. 5—5

Բագուի Հայոց Կուլտ. Միութեան Կրթական Բաժնի
ԿԱՆԱՆՑ ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ սրանով պատիւ ունի յայտնելու, որ իր խնամքին յանձնված դպրոցի սպիտակեղէնի բաժնի 1911/12 թ. համար հարկաւոր է մի հմուտ ու փորձված ՎԱՐԺՈՒՀԻ։
Ցանկացողները պայմանների մասին թող դիմեն վարչութեան այս հասցէով. Баку, Биржевая ул., д. Цейтлина. С. М. Адамовой.
(հ. կ.) 272. 5—1

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Ձմեռային երթևեկութիւն)
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ առագ № 2 գնացքը՝ 9 ժ. 28 ր. առաւօտ., Գանձակ է հասնում 2 ժ. 38 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 18 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 12 ր. երեկ. Բալաջարի՝ 10 ժ. 59 ր. գիշ. Բագու՝ 11 ժ. 26 ր. գիշեր. Մարդատար № 6 գնացքը՝ 3 ժ. 35 ր. ցեր., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 56 ր. երեկ., Եւլախ՝ 12 ժ. 7 ր., գիշ., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 40 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 8 ժ., 13 ր. առաւօտ., Բագու՝ 9 ժ. 7 ր. առաւօտ.: Պօստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 25 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 47 ր. գիշ., Եւլախ՝ 7 ժ. 3 ր. առաւ.: Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 11 ր. ցեր.: Բալաջարի՝ 3 ժ. 53 ր. ցեր., Բագու՝ 5 ժ. 21 ր. երեկ.: Խառն գնացքը՝ IV կարգի վագօններով բստ հարկի կարևորութեան՝ 4 ժ. 18 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 12 ժ. 48 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 39 ր. գիշեր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 31 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 22 ր. առ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № 74/75 12 ժ. 41 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 41 ր. առաւ., Էջմիածին կայար.՝ 5 ժ. 18 ր. ցեր., Երևան (առանձին գնացք Ուլուխանլուից յարմարեցված այս գնացքին)՝ 7 ժ. 11 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 21 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 1 ժ. 5 ր. գիշ.: Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը՝ 4 ժ. 33 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 31 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 9 ժ. 3 ր. առաւ., Երևան՝ 10 ժ. 34 ր. առաւօտ., և արանից դէպի այլևս չէ գնում: Խառն գնացք IV կարգի վագօններով բստ հարկի կարևորութեան № 108/109՝ 5 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 7 ժ. 20 ր. երեկ., Էջմիածին կայարան՝ 1 ժ. 30 ր. գիշ., առանց Երևան մտնելու, Նախիջևան՝ 9 ժ. 49 ր. առաւ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 58 ր. ցերեկ.:

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 8 ժ. 10 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 18 ր. ցեր., Բաթում՝ 9 ժ. 20 ր. եր.: Պօստատար № 3 գնացքը՝ 2 ժ. 9 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 6 ժ. 18 ր. երեկ., Բաթում՝ 4 ժ. 28 ր. գիշ.: Մարդատար № 7 գնացքը՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 58 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 28 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 107 բստ հարկի կարևորութեան՝ 1 ժ. 5 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 6 ժ. 54 ր. առաւ., Բաթում՝ 8 ժ. 33 ր. երեկ.:

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 9/66 գնացքը՝ 3 ժ. 28 ր. ցեր., Գօրի է հասնում 6 ժ. 8 ր. երեկ., Միխայլօվօ 7 ժ. 43 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 8 ր.:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.: Պօստատար № 3՝ 1 ժ, 9 ր. ցեր.: Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 55 ր. գիշ., որ այլևս դէպի չէ գնում: Խառն գնացքը IV կարգի վագօններով 12 ժ. 3 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ մարդատար № 6 գնացքը՝ 7 ժ. 46 ր. ցեր.: Պօստատար № 4 գնացքը՝ 9 ժ. 25 ր. գիշ.: Մարդատար № 8 գնացքը՝ 8 ժ. 45 ր. առաւ., որ դէպի այլևս չէ գնում: Խառն գնացքը IV կարգի վագօններով 3 ժ. 15 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № 72/73 գնացքը 6 ժ. 38 ր. առաւ,: Մարդատար-ապրանքատար՝ № 80/81 գնացքը՝ 7 ժ. 1 ր. առաւ.: Խառն գնացքը IV կարգի վագօններով 10 ժ. երեկ.:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ մարդատար № 61/10 գնացքը 7 ժ. 35 ր. առաւօտեան:

Ծանօթութիւն.—Արագ գնացքները (№ 2՝ Թիֆլիս-Բագու և № 1՝ Բագու-Թիֆլիս) առանց փոփոխելու գնում են մինչև Րօստով և յետ դառնում, անպատճառ մտնելով Բագու՝ ամբողջ կազմով և բոլոր տեղերը հսկայ-կարտով են: Այս գնացքներում կայ Միջազգային Ընկերութեան մի մրհտս I/II կարգի վագօն, որ առանց իջնելու հաղորդակցում է Թիֆլիս-Բագու-Մօսկվա՝ աւելացված վճարով (1,000 վերստը I կարգի վագօնում 8 ր., II կարգի՝ 6 ր).:

ՖԻԼԴՇԵՐԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԷՏ
ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն, գնում է բանկաներ: Բժշկութիւն ոչամարդի սեռական թուլութեան, անկարողութեան, սերմնահոսութեան եւ հրազախտի, հիմնաւոր բժշկութիւն ցրիպէրի (սուսանակ), ցոյց է տալով հմուտ մասնագէտ բժիշկների: Օտարերկրեայ հիւանդներին մանրամասն խորհուրդներ և դեղեր՝ գրաւոր կերպով: (Ուղարկել տնտեսավ 3 րուբլի): Մասսաժ էլեկտրականութիւն, բժշկական մարմնամարզութիւն: Չքաւորներին ձրի չորեքշաբթի օրերը: Ընդունելութիւնը 3—$4^{1}/_{2}$ ժամը ամեն օր: Կարելի է ստանալ իր գրած «Տրիպէրը և նրա բժշկութիւնը» գիրքը, գինը 20 կօպէկ: Հասցէն՝ Թիֆլիս, Վօրօնցօվի արձանի մօտ, Семеновская ул. № 9.
(կ. հ.) 160. 50—9

ՃՈՒԴՈՒՐԵԱՆ Ց. ՔԱՀԱՆԱՅԻ
„Տիրեանց Նախշուն“
վէպը
շուտով լոյս կը տեսնի։ Լոյս տեսնելուց առաջ պատուէր տուողին հատն արժէ 60 կ., իսկ հարիւրին $25^{0}/_{0}$ զիջումն։ Գրավաճառներին կօմիսիայով չի տրվի, կանխիկ վճարով միայն։
Հեղինակի հասցէն.—Тифлисъ, Михайловскій пр. № 38.
(օ. մ.) 242. 6—5

5 ՌՈՒԲԼԻ ԱՄԵՆ ՕՐ, և աւելի, հեշտութեամբ կարող են վաստակել ամբողջ կանայք՝ ընդունելով պատուէրներ շատ ստացվող մի ապրանքի համար: Դրամագլուխ և գիտութիւն չէ պահանջվում: Պայմանները, հատարամաճութեթը և ամբողջ նկարագրութիւնը կուղարկվի հէնց որ կը ստացվի 21 կօպ. մարկաներով ճանապարհածախսի համար: Հասցէն՝ О-ву «СЕМИ-ЭМАЛЬ» г. Лодзь, № 39.
(В. 22423) 211. 10—5

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐՍՐՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներաժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^{1}/_{2}$—10 ժ. աչքի, ներքին և ներվային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մարկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒՂԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզաուղ. հ.:
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայ. հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐԳԱՑ—$12^{1}/_{2}$—$1^{1}/_{2}$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^{1}/_{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1^{1}/_{2}$—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐԳԱՑ—6—$6^{1}/_{2}$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
3. 0—32

ԲԺԻՇԿ
Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ականջի, քթի, կոկի,
հիւանդութիւններ,
Ընդունել. (առաւօտեան 9—1 ժամը. լութիւնը (երեկոյեան 5—7 ժամը.
Վելեամինովսկայա փ. № 13, տ. Սէնովի, 3-րդ գիմնազիայի կողքին։
(օ. մ.) 1227. 100—63

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելեամինովսկայա փողոց, № 8.
(կ. հ.) 564. 100—93

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ և ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունել. ամեն օր (առաւօտ. ժ. 9—12 (երեկոյեան ժ. 5—7
(ե. հ. կ.) 1254. 100—50

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.